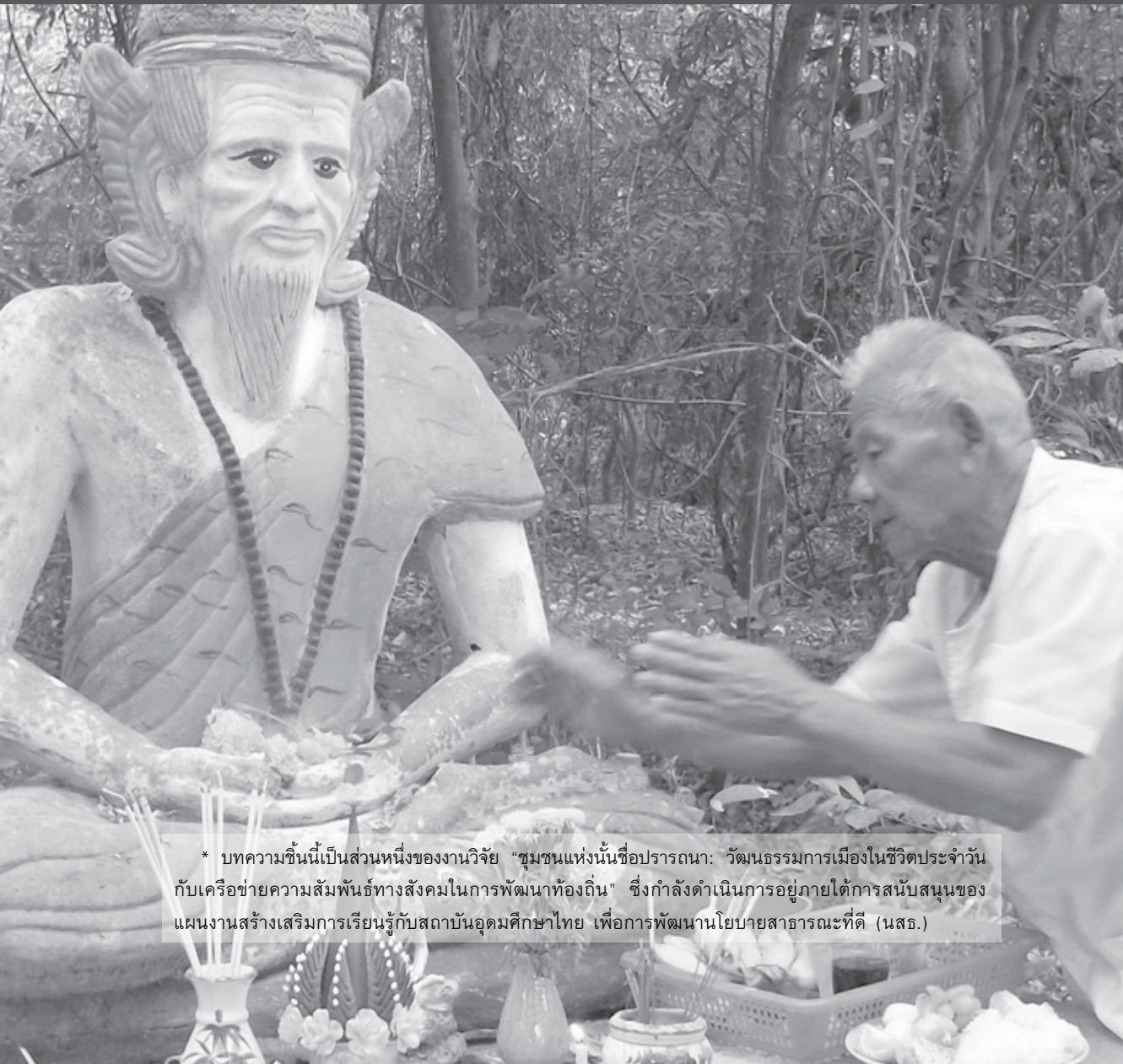

ย้อนคิดว่าด้วยชีวิตทางการเมืองของชาวบ้าน: การเมืองในชนบทที่มากกว่าการเลือกตั้ง และขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม

จักรกริช สังขมณี

ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

* บทความชิ้นนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย “ชุมชนแห่งนั้นชื่อปรารถนา: วัฒนธรรมการเมืองในชีวิตประจำวันกับเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมในการพัฒนาท้องถิ่น” ซึ่งกำลังดำเนินการอยู่ภายใต้การสนับสนุนของแผนงานสร้างเสริมการเรียนรู้กับสถาบันอุดมศึกษาไทย เพื่อการพัฒนานโยบายสาธารณะที่ดี (นสธ.)

บทคัดย่อ

บทความชิ้นนี้อภิปรายแนวทางการทำความเข้าใจการเมืองของคนชนบทไทย โดยใช้กรณีศึกษาจาก “ชุมชนปรารถนา” ซึ่งเป็นหมู่บ้านแห่งหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อเสนอภาพของ “การเมืองในชีวิตประจำวัน” ของชาวบ้านที่ซับซ้อนเกินกว่าจะพิจารณาจากวาระทางการเมืองของการเลือกตั้ง แต่เพียงอย่างเดียว พร้อมกันนี้ บทความชิ้นนี้ยังตอบได้กับการศึกษาจำนวนไม่น้อยที่มักจำกัดการอธิบายความเป็นตัวแสดงทางการเมืองของคนชนบทอยู่แค่เพียงการเข้าร่วมขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม บทความชิ้นนี้เสนอว่า การศึกษาการเมืองในชีวิตประจำวันเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่สำคัญในการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงจิตสำนึกและการรับรู้ทางการเมือง ตลอดจนทำความเข้าใจข้อถกเถียงว่าด้วยปฏิบัติการทางการเมืองของคนชนบทในปัจจุบัน การศึกษาการเมืองในชีวิตประจำวันในชุมชนปรารถนาได้ชี้ให้เห็นว่าระบบเศรษฐกิจ การเมือง และความสัมพันธ์ของผู้คนในชนบท ได้ก้าวไปสู่ “เศรษฐศาสตร์การเมืองเชิงศีลธรรมของความพึงมีพึงได้” โดยที่อุดมคติและวิถีปฏิบัติของชาวบ้านในชนบทนั้นได้ก้าวไปไกลกว่าการพึงพอใจกับสภาวะของการพออยู่พอกินและการพึ่งพาระบบอุปถัมภ์แบบดั้งเดิมแล้ว การแสดงออกทางการเมืองของคนในชนบทในช่วงหลายปีที่ผ่านมาสะท้อนถึงความรู้ความเข้าใจในเรื่องสิทธิและผลประโยชน์ที่คนชนบทพึงมีพึงได้ในระบอบการเมืองแบบประชาธิปไตย ข้อเสนอของงานชิ้นนี้เป็นการเสริมมุมมองในเรื่องของ “เจตจำนง” และ “ความมุ่งมาดปรารถนา” ของผู้ปฏิบัติการทางการเมืองให้กับการศึกษาการเมืองในชนบท ที่มีจะยกเอาแต่เพียงเรื่องของการเลือกตั้งและขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเป็นจุดหมายของการทำความเข้าใจ

This article discusses the previous trends in the studies of Thailand's rural politics. Employing ethnographic cases from a rural community in the Northeast, it argues for the need in examining "everyday politics" in order to understand political agencies, ideologies and praxes of rural villagers beyond the analyses of electoral politics and social movement studies. The article argues that recent changes in socio-economic conditions and relations among rural villagers and with their counterparts from outside have led to rural villagers' perception and aspiration transformation. The villagers of the Northeast Thailand today are looking forward to the betterment of their livelihood and aiming beyond self-subsistent ideology and patron-client relations. The villagers have actively engaged in multi-sectoral politics on everyday basis with their broadening connections and realization of their rights the liberal society has to offer. In order to understand such emerging rural aspiration, the article calls for an integration of both moral and political economy approaches to depict rural villagers' political ambitions and wills in their livelihood improvement and community development.

เงินเล็กน้อยขนาดนี้ สำหรับคนในชนบทแล้ว ถือว่ามีค่ามาก เพราะปกติชาวบ้านเหล่านี้ไม่มีงานทำ ไม่มีรายได้อะไร อยู่บ้านก็เพื่อเลี้ยงหลานกับรอเงินจากลูกที่ทำงานในเมืองส่งมาให้เท่านั้นเอง...ใครจ่ายเงิน 100 200 ก็รับหมด ดีกว่าอยู่เฉยไม่ได้ทำอะไร

“เลือกตั้งถิ่นแบ่งสี ชายเสียงปรองดอง”

รศ.สมชัย ศรีสุทธิยากร กรรมการมูลนิธิองค์กรกลางเพื่อประชาธิปไตย
หนังสือพิมพ์ ไทยรัฐ วันที่ 20 มิถุนายน 2554

มายาคติและช่องว่างของความเข้าใจ

มายาคติหนึ่งที่เป็นอุปสรรคสำคัญในการทำความเข้าใจภาวะเปลี่ยนแปลงผ่านของการเมืองไทยในช่วงหลายปีที่ผ่านมา ก็คือมายาคติว่าด้วยการซื้อสิทธิ์ขายเสียงของคนชนบทในฐานะที่เป็นโรคภัยทำลายการพัฒนาประชาธิปไตยของประเทศไทย จวบจนทุกวันนี้ วาทกรรมซึ่งพรรณนาภาพชาวบ้านที่ต่างออกมาขายสิทธิ์ขายเสียง—ราวกับว่าสิทธิทางการเมืองดังกล่าวนั้นเป็นสมบัติชิ้นสุดท้ายที่พวกเขาจะแลกมาได้ด้วยเงินจำนวนน้อยนิด หากแต่สามารถช่วยประคองชีวิตให้อยู่ต่อไปได้อีกหลายวัน—ก็ยังคงพบเห็นได้ในหน้าหนังสือพิมพ์และสื่อต่างๆ อย่างดาษดื่น บ่อยครั้งการให้สัมภาษณ์ของข้าราชการ นักวิชาการ องค์กรอิสระ และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้ง มักจะให้ภาพการซื้อขายเสียงในลักษณะที่ตื้นเขิน และอ้างเอาความยากจนขึ้นค้ำ คางงอมืองอเท้า การไม่รู้เท่าทันนักการเมืองและระบบอำนาจและการรื้อรับการอุปถัมภ์ช่วยเหลือจากภายนอกของผู้คนในชนบทเป็นพื้นฐานในการอธิบายว่าทำไมการซื้อขายเสียงจึงเป็นไปอย่างง่ายดายและกว้างขวาง (LoGerfo 1996, Suchit 1996 เป็นต้น) วาทกรรมดังกล่าวได้แทรกซึมอยู่ในสื่อและความเข้าใจสาธารณะต่อปรากฏการณ์ทางการเมือง โดยเฉพาะการอธิบายการเข้ามามีส่วนทางการเมืองของชาวบ้านชนบทไทยในช่วงหลายปีที่ผ่านมา จนอาจกล่าวได้ว่าวาทกรรมดังกล่าวได้กลายมาเป็นเสมือนนิทานประโลมใจของชนชั้นกลางไทยว่าด้วยความ “โง่ จน เจ็บ” ของผู้เลือกตั้งชนบท (ประจักษ์ 2552) ในทางกลับกัน นิทานประโลมใจดังกล่าวได้ก่อให้เกิดความพึงพอใจต่อมโนทัศน์ของตนเองของชนชั้นกลางไทย ที่เข้าใจว่าวิถีภาวะทางประชาธิปไตยที่ตนมีนั้นมากกว่าหรืออยู่เหนือกว่าวิถีภาวะของผู้คนในชนบท (LoGerfo 1996) ข้ำร้าย มายาคติที่เกิดจากวาทกรรม การซื้อเสียงในชนบทเช่นนี้ได้นำไปสู่การลดทอนคุณค่าของคะแนนเสียงเลือกตั้งจากชนบท ตลอดจนการมองว่าคนชนบทนั้นนอกจากจะไร้ศีลธรรมจรรยาในทางประชาธิปไตยแล้ว ยังสามารถถูกชักจูงให้เป็น

ฐานเสียงทางการเมืองและให้เข้าร่วมขบวนการทางการเมืองต่างๆ อย่างง่ายดาย¹ บทความชิ้นนี้เสนอว่าการยึดเอาแต่เพียงวาทกรรมการซื้อขายเสียงแบบต้นๆ—“เงินไม่มา กาไม่เป็น”—และวาทกรรมมาด้วยการไม่รู้เท่าทันเกมการเมืองของคนชนบทข้างต้นมาอธิบายชีวิตทางการเมืองของชาวบ้านนั้นเป็นการลดทอนความเข้าใจในการศึกษาการเมืองที่อิงอยู่กับชุมชนท้องถิ่น และเป็นอุปสรรคต่อการทำความเข้าใจสังคมการเมืองเชิงวัฒนธรรมอย่างรอบด้าน นอกจากนี้ มายาคติเหล่านี้เป็นเสมือนม่านบังตาที่ทำให้เรามองไม่เห็นว่ามีอะไรคือเจตจำนงและความมุ่งมาดปรารถนาของประชาชนจากชนบท และเจตจำนงเหล่านั้นถูกแสดงออกผ่านการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่เขาต้องการได้อย่างไร

บทความชิ้นนี้ใช้กรณีศึกษาจาก “ชุมชนปรารถนา” ซึ่งเป็นหมู่บ้านแห่งหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย เพื่อนำเสนอภาพ “การเมืองในชีวิตประจำวัน” ของชาวบ้านในชนบทที่มีกลไกและความสัมพันธ์ทางการเมืองที่ซับซ้อนเกินกว่าจะพิจารณาจากมุมมองของการเมืองเรื่องของการเลือกตั้งแต่เพียงอย่างเดียว นอกจากนี้ งานชิ้นนี้ยังตอบโต้กับการศึกษาการเมืองของคนชนบทส่วนใหญ่ที่มุ่งเน้นการวิเคราะห์ความเป็นตัวแสดงทางการเมือง (political agency) ของคนชนบทผ่านทางการศึกษาการจัดตั้งเครือข่ายหรือขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม โดยเฉพาะในเรื่องของการจัดการทรัพยากรและผลกระทบจากโครงการการพัฒนาของรัฐ บทความชิ้นนี้เสนอว่าการศึกษาการเมืองในชีวิตประจำวันเป็นอีกช่องทางสำคัญในการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงจิตสำนึกและการรับรู้ทางการเมือง (political consciousness and literacy) ตลอดจนทำความเข้าใจข้อถกเถียงว่าด้วยปฏิบัติการทางการเมือง (political praxis) ของคนชนบทในปัจจุบัน การศึกษาการเมืองในชีวิตประจำวันดังกล่าว ผู้เขียนหยิบยืมแนวคิด “การเมืองในชีวิตประจำวัน” จากงานของ Benedict Kerkvliet (2002, 2005, 2009) และย้อนกลับไปสำรวจและวิพากษ์ข้อถกเถียงสำคัญว่าด้วยความสัมพันธ์ทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองในสังคมชานนา ระหว่างแนวคิดเศรษฐกิจศีลธรรมของ James C. Scott (1976) และแนวคิดเศรษฐกิจการเมืองของ Samuel Popkin (1979) บทความชิ้นนี้เสนอว่าการเมืองในชีวิตประจำวันได้สะท้อนให้เห็นว่าระบบเศรษฐกิจการเมืองและความสัมพันธ์ในชนบทในปัจจุบันได้ก้าวไปสู่ “เศรษฐศาสตร์การเมืองเชิงศีลธรรมของความพึงมีพึงได้” โดยที่อุดมคติและวิถีปฏิบัติของชาวบ้านในชนบทนั้นได้ก้าวไปไกลกว่าการพึงพอใจกับสถานะของการ “พอยู่ออกิน” และการพึ่งพาระบบอุปถัมภ์แบบดั้งเดิม งานชิ้นนี้เสนอว่าการพึ่งพาระบบอุปถัมภ์แบบดั้งเดิมนั้นอาจมีคุณูปการในการสร้างความปลอดภัยและเป็นหลักประกันทางสังคมในสภาวะที่ชานนาต้องเผชิญกับภาวะความเสี่ยงในกระบวนการผลิตเพื่อยังชีพ แต่เมื่อเรามองการเมืองของชนบท

¹ ดังปรากฏให้เห็นจากปฏิกิริยาตอบโต้จากชนชั้นกลางไทยที่มองว่าคนชนบทที่เข้าร่วม “ขบวนการเสื้อแดง” นั้นเป็น “ควาย” “ไร้การศึกษา” และ “ถูกจ้างมา”

ผ่านกิจกรรมการทำมาหากินและการพัฒนาท้องถิ่นในช่วงหลายปีที่ผ่านมา จะพบว่าการเมืองของคนในชนบทได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบไปมาก การแสดงออกของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวสามารถเห็นได้ในกิจกรรมของคนชนบทในการออกไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การจัดวางตำแหน่งตนเองใหม่ในการ “ซื้อสิทธิขายเสียง” และการแสดงความชื่นชอบต่อนโยบายของพรรคการเมืองที่แตกต่างกัน การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นผลมาจากพื้นฐานความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและสังคมที่หลากหลายมากขึ้นในชนบทท่ามกลางความหลากหลายที่เกิดขึ้น การเมืองถูกใช้เป็นเครื่องมือสำคัญของการได้มาซึ่งโอกาสในการพัฒนาตนเองและท้องถิ่น พุดอีกอย่างก็คือ การแสดงออกทางการเมืองของคนชนบทในช่วงหลายปีที่ผ่านมาสะท้อนถึงความรู้ความเข้าใจในเรื่องสิทธิและผลประโยชน์ที่คนชนบท “พึงมีพึงได้” ในระบอบการเมืองแบบประชาธิปไตย ในยุคที่ชนบทถูกทำให้ทันสมัยไม่ต่างจากที่อื่นๆ ในสังคมโลกาภิวัตน์ ข้อเสนอของงานชิ้นนี้เป็นการอธิบายเสริมความสลับซับซ้อนและเพิ่มมุมมองในเรื่องของ “เจตจำนง” และ “ความมุ่งมาดปรารถนา” ในปฏิบัติการทางการเมืองให้กับการศึกษาการเมืองในชนบทที่มักจะยกเอาแต่เพียงเรื่องของการเลือกตั้งและขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเป็นหมุดหมายของการวิเคราะห์ ดังที่จะได้อภิปรายในส่วนตัวไป

การเมืองในชนบท: การเลือกตั้งและขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม

งานศึกษาสังคมชนบทส่วนใหญ่ที่มุ่งเน้นการทำความเข้าใจวิถีชีวิตทางการเมืองของชาวบ้านในประเทศไทย มักให้ความสำคัญกับการพยายามทำความเข้าใจวิถีชีวิตทางการเมืองของชาวบ้านผ่านทางมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบบรัฐสภาและความสัมพันธ์ทางสังคมที่อิงอยู่กับการเมืองในระบบตัวแทน งานประเภทนี้เห็นได้ชัดจากงานศึกษาจำนวนมากในเรื่องของการเลือกตั้ง (Murray 1996) ธนกิจการเมืองและการคอร์รัปชัน (Calahan 2005a, Pasuk and Sungsidh 1994) การซื้อสิทธิขายเสียง (Calahan 2005b, Calahan and McCargo 1996) ระบบหวัะแ่นในการเลือกตั้ง (Anyarat 2010) และสามารถเชื่อมโยงกลับไปถึงงานศึกษาความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์ (อมราและปรีชา 2543) ภาวะความเป็นผู้นำ บุคลิก และเครือข่ายนักการเมือง (Nishizaki 2011, Ockey 1996 and 2004, Pasuk and Baker 2009) เรื่อยมาจนถึงการศึกษาคนชนบทในฐานะที่เป็นฐานเสียงของนักการเมือง (เอนก 2552) เป็นส่วนหนึ่งของความสัมพันธ์ของเจ้าพ่อและกลุ่มอิทธิพลท้องถิ่น (เวียงรัฐ 2546, Ockey 2004, Robertson Jr. 1996, Sombat 2000) การทำความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงของชนบทที่เป็นผลมาจากการกระจายอำนาจ (เวียงรัฐ 2554) การศึกษาแรงงานอพยพและการย้ายถิ่น (Keyes 2010) การเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจชุมชนและอุตสาหกรรมเกษตร (Rigg 1998) ตลอดจนการทำความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงไปของชนบทไทยในยุคประชานิยมและ “หลังทักษิณ” ผ่านทางการศึกษาโลกทัศน์แบบใหม่ของชาวบ้านจากการเดินทาง การรับสื่อ และการเข้าร่วมขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง

(Pattana 2012) การเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองในฐานะคนเสื้อแดง (Chairat 2010) มาจนถึงการเกิดใหม่ของความนิยมที่ไม่เสื่อมคลายในนโยบายประชานิยมในการเลือกตั้งครั้งล่าสุด งานจำพวกนี้ส่วนใหญ่ถูกผลิตขึ้นโดยนักรัฐศาสตร์ นักสังคมวิทยาชนบท และนักมานุษยวิทยาการเมือง² ในการพยายามเชื่อมโยงการเมืองทั้งในระดับความสัมพันธ์ทางสังคม ระดับสถาบัน และระดับโครงสร้าง เข้ามาอธิบายและจัดตำแหน่งแห่งที่ให้กับผู้คนในชนบทที่หลากหลายมากขึ้น แต่กระนั้น จุดสนใจที่มีร่วมกันก็คือ ความสัมพันธ์ทางสังคมที่ก่อตัวขึ้นในชนบทนอกรัฐสภาพ่านั้นนำมาซึ่งการทำความเข้าใจว่า มีปัจจัยอะไรบ้างที่มีผลในการชี้ชะตาของผู้ลงสมัครรับเลือกตั้ง การกำหนดนโยบายของพรรคการเมือง การอธิบายเรื่องการซื้อขายเสียง และการพิจารณาถึงความชอบธรรมของรัฐบาลที่มาจากเลือกตั้ง พูดย่ออีกอย่างก็คือ การศึกษาในลักษณะนี้เป็นการศึกษาปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมของชนบทไทยที่มีผลต่อการทำความเข้าใจ “การเมืองในระบบผู้แทน” ซึ่งมีรัฐบาลและรัฐสภาที่กรุงเทพฯ เป็นเป้าหมายและศูนย์กลางของการศึกษา

การศึกษา “การเมืองในระบบผู้แทน” ผ่านทางการพิจารณาปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมนอกรัฐสภา นำมาสู่คำอธิบายการเมืองในชนบทในลักษณะที่แตกต่างกันออกไปในสองแนวทางหลักด้วยกัน ในด้านหนึ่งมีข้อเสนอจำนวนไม่น้อยที่เน้นย้ำถึงความล้มเหลวและความเป็นปัญหาของภาคชนบทต่อการพัฒนากระบวนการประชาธิปไตย โดยเฉพาะการตั้งคำถามต่อวิถีภาวะของคนชนบทในการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง และการมองว่าคะแนนเสียงของคนชนบทนั้นได้รับความชอบธรรม เพราะเป็นคะแนนที่มาจากความเห็นแก่ประโยชน์เฉพาะหน้าผ่านทางธนาภิบาลทางการเมือง การพึ่งพิงนักการเมืองและอิทธิพลท้องถิ่นในระบบอุปถัมภ์ รวมทั้งการไร้การศึกษาของคนชนบท นอกจากนี้ มีงานชิ้นสำคัญของเอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2552) ที่ศึกษาแนวทางการปฏิรูปการเมืองและเศรษฐกิจเพื่อประชาธิปไตย ซึ่งมองว่าปัญหาการเมืองในประเทศไทยมีลักษณะเป็น “สองนครา” ที่แบ่งแยกชัดเจนระหว่างการเมืองของชนชั้นกลางในเมืองในฐานะที่เป็นฐานนโยบาย กับของคนชนบทในฐานะฐานเสียงให้กับนักการเมือง

² สำหรับนักมานุษยวิทยาการเมือง การศึกษาประเด็นด้านการเมืองเชิงระบบและความเป็นประชาธิปไตยนั้นยังมีข้อจำกัดอยู่มาก งานมานุษยวิทยาที่ศึกษาเรื่องการเมืองมักจะมองปรากฏการณ์ผ่านกรอบกว้างๆ สองกรอบด้วยกัน *กรอบแรก*คือการศึกษารูปแบบทางการเมืองและกิจกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมือง (political forms and activities) เช่น การเลือกตั้ง การชุมนุมทางการเมือง การรับรู้ข่าวสารทางการเมือง และการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางการเมือง เป็นต้น *กรอบที่สอง*คือการศึกษาคตินิยมทางการเมือง (political imaginaries) ซึ่งเป็นการทำความเข้าใจว่าระบบคุณค่าและวัฒนธรรมในสังคมหนึ่งๆ นั้นมีผลต่อการจัดการความสัมพันธ์ ความร่วมมือและความขัดแย้ง การสร้างและการรับรู้อุดมการณ์ทางการเมือง ตลอดจนการดิ้นรนต่อสู้ในทางการเมืองอย่างไร (ดู Paley 2002)

การศึกษาในลักษณะดังกล่าวนำมาสู่ข้อเสนอลักษณะหนึ่งในการอธิบายปรากฏการณ์การเมืองไทยในช่วงกว่าทศวรรษที่ผ่านมา และมองว่าการซื้อสิทธิ์ขายเสียง ตลอดจนระบบอุปถัมภ์ของคนในชนบทที่ส่งผลต่อการเลือกตั้ง เป็นอุปสรรคสำคัญต่อการปฏิรูปการเมืองไทย อย่างไรก็ตาม ปรากฏการณ์สองนคราประชาธิปไตยและธนาภิบาลเมืองในชนบทไทยนั้นมิใช่สิ่งที่เกิดขึ้นใหม่ทั้งหมด เอนกชี้ว่าระบบอุปถัมภ์และการซื้อสิทธิ์ขายเสียงในชนบทนั้น “เกี่ยวข้อใกล้เคียงกับวิถีชีวิตระบบอุปถัมภ์ซึ่งสืบทอดมาจากสังคมเกษตรดั้งเดิม” และได้ “ปะทะสังสรรค์กับปรากฏการณ์ใหม่ๆ อันเป็นผลสืบเนื่องจากการเคลื่อนเข้าสู่สังคมอุตสาหกรรมสมัยใหม่ของไทย” (เอนก 2552: 23) การ “ปะทะสังสรรค์” ที่เอนกเสนอไว้นี้มีความน่าสนใจในการอธิบายการเปลี่ยนแปลงจิตสำนึกและวิถีปฏิบัติทางการเมืองในสังคมชนบทสมัยใหม่นำเสียดายว่าเอนกไม่ได้ให้คำอธิบายต่อว่า “ปรากฏการณ์ใหม่ๆ” ที่ปะทะสังสรรค์กับวิถีชีวิตระบบอุปถัมภ์แบบดั้งเดิมนั้นคืออะไร และเมื่อเกิดการปะทะสังสรรค์แล้ว มันส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงมโนสำนึกของคนในชนบทอย่างไร

นอกจากการมองชนบทในฐานะพื้นที่ที่มีความล้าหลังทางการเมืองแล้ว ในอีกด้านหนึ่งก็มีความพยายามในการเสนอภาพชนบทในลักษณะใหม่ ซึ่งพยายามชี้ให้เห็นว่ากระบวนการเลือกตั้งและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของคนชนบทนั้นมีลักษณะที่ซับซ้อนเกินกว่าที่จะพิจารณาจากมุมมองของชนชั้นกลางที่มุ่งประณามชนบทในเรื่องซื้อสิทธิ์ขายเสียงแต่เพียงอย่างเดียว ในการศึกษาทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางการเมืองของคนในชนบทนั้น งานศึกษาในระยะหลังชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องอาศัยฐานความรู้ทางวัฒนธรรม การทำความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ วิถีชีวิตการทำมาหากิน และการบริโภคที่เกิดขึ้นในสังคมชนบท เพื่อที่จะสามารถเข้าใจว่าการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลต่อการสร้างอัตลักษณ์ทางการเมืองและการมองตนเองของผู้คนในชนบทที่สัมพันธ์กับผู้คนกลุ่มอื่นๆ ในสังคมอย่างไร (อภิชาติ 2553, Askew 2008, Connors 2007, Ockey 2004) การศึกษาเหล่านี้จึงไม่เพียงให้ความสนใจต่อเรื่องการไปลงคะแนนใช้สิทธิเลือกตั้งของคนชนบททั้งในระดับชาติและในระดับท้องถิ่น หากแต่พยายามกลับไปตรวจสอบข้อถกเถียงคลาสสิกเกี่ยวกับการซื้อเสียงในชนบทและการวิพากษ์แนวคิดสองนคราประชาธิปไตย (Anyarat 2010) นอกจากนี้ งานในระยะหลังยังได้นำเสนอข้อถกเถียงใหม่ๆ ว่าด้วยความสนใจของชาวบ้านต่อแนวนโยบายของพรรคการเมือง และข้อเสนอล่าสุดเรื่องการยกระดับฐานะทางเศรษฐกิจกับการเป็นพลเมืองโลกของคนชนบท ซึ่งเราอาจเรียกงานวิชาการกลุ่มนี้ว่า “สำนึกชนบทได้เปลี่ยนไปแล้ว” (เช่น อภิชาติและคณะ 2553, Keyes 2010, Pattana 2012) ข้อเสนอของงานในระยะหลังจึงพยายามสร้างความชอบธรรมให้เกิดขึ้นต่อคะแนนเสียงของคนชนบท ในขณะที่เดียวกันก็ชี้ให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองของคนในชนบทนั้นมีมากขึ้นจนทัดเทียมกับคนในเมือง ข้อเสนอที่ชี้ให้เห็นถึงการตื่นตัวและการมีส่วนร่วมทางการเมือง เช่น “รากหญ้าสร้างบ้านชนชั้นกลางสร้างเมือง” ของ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2552) คือตัวอย่างหนึ่งของการพยายามอธิบายชนบท

และการเติบโตขึ้นของชนชั้นทางสังคมใหม่ที่มีรากฐานเดิมมาจากชนบท ไปจนถึงการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองบนฐานทางเศรษฐกิจและอาณาบริเวณทางสังคมเดียวกันกับชนชั้นกลางในเมือง การอธิบายเช่นนี้ต่างจากคำอธิบายที่แยกขั้วบทบาทของคนเมืองและคนชนบทในเรื่องการเป็นฐานนโยบายและการเป็นฐานเสียงอย่างที่แนวคิด “สองนคราประชาธิปไตย” เสนอ

แม้เราจะเห็นพัฒนาการและข้อถกเถียงของการศึกษาการเมืองของคนชนบทที่น่าสนใจมากขึ้นในระยะหลังๆ แต่การอธิบายการตื่นตัวทางการเมืองของชนบทดังกล่าวก็เป็นการพิจารณาการแสดงออกทางการเมืองของชาวบ้านผ่านกรอบการเมืองในระบบผู้แทน ซึ่งไม่ต่างจากการศึกษาปรากฏการณ์ออกรัฐสภาที่มีผลต่อความเข้าใจเงื่อนไขทางการเมืองแบบตัวแทนเป็นสำคัญ มีงานศึกษาการเมืองในชนบทอีกประเภทหนึ่งที่มีมองว่าการเมืองไม่ได้ยึดติดหรือจำกัดกรอบอำนาจอยู่แค่เพียงเรื่องของประชาธิปไตยแบบตัวแทนและการเลือกตั้ง หากแต่การเมืองเกิดขึ้นได้ทุกหนแห่งในที่เกิดการจัดสรรอำนาจและทรัพยากรเกิดความไม่ลงรอย ไม่เป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย หรือการใช้อำนาจทางการเมืองนั้นไม่มีความชอบธรรมและก่อให้เกิดผลกระทบต่อผู้คน โดยเฉพาะคนจนในชนบท ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากการใช้อำนาจไม่ชอบธรรม โดยเฉพาะอำนาจรัฐ เป็นชนวนสำคัญให้เกิดการออกมาเรียกร้องหรือการแสดงสิทธิทางการเมืองของชาวบ้านผ่านการชุมนุมประท้วงต่อต้านนโยบายและการนำนโยบายของรัฐไปใช้ อันก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนและฐานทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของชุมชน โดยรวมแล้ว การศึกษาการเมืองชุมนุมประท้วงของชาวบ้านมักจะให้ภาพผ่านกรอบของ “การเมืองภาคประชาชน” โดยเป็นการนำเสนอให้เห็นว่าการแสดงออกทางการเมืองของชาวบ้านเป็นกระบวนการ/ขบวนการทางสังคมในรูปแบบใหม่ (new social process/movement) ที่เกิดขึ้นเพื่อต่อต้านการใช้อำนาจ นโยบาย และโครงการ โดยเฉพาะโครงการพัฒนาต่างๆ ของรัฐ ที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต เศรษฐกิจ ทรัพยากร และสายสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวบ้าน (ไชยรัตน์ 2545, ผาสุกและคณะ 2545, ประภาส 2552) การให้ภาพของการเป็นพลเมืองที่มีจิตสำนึกทางการเมืองในลักษณะนี้ ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการให้การสนับสนุนของนักวิชาการและเจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชน โดยเฉพาะกลุ่มที่สนับสนุนแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนและสิทธิชุมชนในประเด็นเรื่องทรัพยากรที่ดิน ป่าไม้ แม่น้ำ และการเกษตร (ฉัตรทิพย์ 2553, ประภาส 2541, ยศ 2546 และอนันต์ 2544) เป็นต้น

งานของนักวิชาการและองค์กรพัฒนาเอกชนเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่าผลกระทบจากโครงการพัฒนานำมาซึ่งการปรับตัวและการสร้างยุทธศาสตร์การต่อรอง/ต่อสู้ในรูปแบบใหม่ของชาวบ้านในชนบท การปรับตัวนี้อาจเป็นไปในลักษณะของการสร้างเครือข่ายเกษตรกร เครือข่ายคนจน เครือข่ายผู้ได้รับผลกระทบจากการพัฒนา โดยที่เครือข่ายดังกล่าวได้นำเอาการชุมนุมมาเป็นยุทธวิธีหนึ่งในการเรียกร้อง

ความเป็นธรรมให้กับตนเอง³ การชุมนุมของชาวบ้านนั้นไม่ได้จำกัดอยู่แค่ในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบเท่านั้น หากแต่ขยายผลไปสู่การชุมนุมหน้าศาลากลางจังหวัด การชุมนุมบนท้องถนน และการชุมนุมหน้าทำเนียบรัฐบาลด้วย นอกจากนี้ การชุมนุมไม่เพียงแต่เป็นการแสดงออกในรูปแบบของการออกมาประท้วงเรียกร้อง ชูป้าย หรือยื่นหนังสือต่อหน่วยงานที่รับผิดชอบแบบตรงไปตรงมาเท่านั้น หากแต่รวมไปถึงการจัดการชุมนุม “ทางวัฒนธรรม” ผ่านการจัดพิธีกรรมบวชป่า สืบชะตาแม่น้ำ และการบูชาพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ในรูปแบบต่างๆ ที่รังสรรค์ขึ้นเพื่อแสดงออกถึงความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับฐานทรัพยากรและวัฒนธรรมชุมชน การแสดงออกถึงตัวตนทางการเมืองของชาวบ้านผ่านทาง การชุมนุมจึงเป็นการแสดงออกทั้งในเชิงกายภาพ วาทกรรม และในเชิงสัญลักษณ์ (ไชยรัตน์ 2545, ประภาส 2552, Missingham 2003, Somchai 2006) ข้อสังเกตสำคัญประการหนึ่งก็คือ งานที่เขียนถึงการชุมนุมของชาวบ้านเหล่านี้ โดยมากแล้วมักจะแสดงให้เห็นว่าชาวบ้านกับอำนาจรัฐนั้นมีความสัมพันธ์ในลักษณะเป็นคู่ปฏิปักษ์ การเข้ามาของอำนาจรัฐบ่อยครั้งนำมาซึ่งการเบียดขับสิทธิ วัฒนธรรม ตลอดจนเศรษฐกิจและศีลธรรมดั้งเดิมของชุมชน และท้ายที่สุดแล้วหากชาวบ้านไม่ลุกขึ้นมาตอบโต้นโยบายรัฐและการแทรกแซงของอำนาจรัฐ ผลที่อาจเกิดขึ้นก็คือการล่มสลายของชุมชนและความเป็นชนบทนั่นเอง ดังนั้น สำหรับงานศึกษาในกลุ่มนี้ การทำความเข้าใจการแสดงออกทางการเมืองของชาวบ้าน หรือที่มักเรียกกันจนติดปากว่า “การเมืองภาคประชาชน” เป็นเงื่อนไขอันสำคัญของการอธิบายลักษณะและพัฒนาการของการเมืองของคนในชนบทไทย

โดยสรุปก็คือ การศึกษาการแสดงออกทางการเมืองของผู้คนในชนบทไทยที่ผ่านมานั้นแบ่งออกเป็นสองขั้วด้วยกัน ขั้วหนึ่งเป็นการมองจากกรอบการเมืองในระบบผู้แทนเป็นหลัก ในขณะที่อีกขั้วมุ่งเน้นการอธิบายผ่านกรอบการเมืองภาคประชาชน สำหรับในกลุ่มที่มองผ่านกรอบการเมืองผู้แทน ข้อถกเถียงที่เกิดขึ้นก็คือ คนในชนบทสามารถเป็นสมาชิกของระบอบประชาธิปไตยที่ดีหรือไม่ หรือมีปัจจัยทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองใดที่เป็นอุปสรรคหรือเป็นเงื่อนไขสำคัญในการนำพาชนบทไทยไปสู่

³ บทความของ พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์. 2546. “ความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจกับการเมืองในการเปลี่ยนแปลงของสังคมเกษตรและชนวนการชานาในสังคมไทยปัจจุบัน: ข้อสังเกตเชิงวิพากษ์.” แปลโดย ชินดา ชิตบัณฑิตย์, กนกรัตน์ เลิศชูสกุล และ ชัยอวัช ตุลาทล. *ฟ้าเดียวกัน* 1 (1): 52-89. เป็นบทความที่ทบทวนและวิพากษ์วิจารณ์การเปลี่ยนแปลงชนวนการเคลื่อนไหวของชานาไทยที่รอบด้านมากที่สุดบทความหนึ่ง บทความพยายามชี้ให้เห็นว่าการศึกษาการเคลื่อนไหวทางสังคมของชานานั้นไม่ได้จำกัดอยู่แค่การชุมนุมประท้วง แต่มีพัฒนาการในหลายรูปแบบ และมีตัวแปรด้านเศรษฐกิจการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้อง แต่กระนั้นงานชิ้นนี้ก็ยังคงจำกัดการพิจารณาการเคลื่อนไหวของสังคมชานาผ่านมุมมองของการจัดตั้ง การเป็นส่วนหนึ่งของชนชั้นหรือในฐานะชนวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเป็นส่วนใหญ่

วิถีประชาธิปไตยแบบผู้แทนที่ควรจะเป็น ในแง่นี้ ชนบทเป็นส่วนหนึ่งที่แนบสนิทกับรัฐและทุนนิยม สังคมชนบทพัฒนาควบคู่ไปกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจและการเมืองของรัฐและนโยบายของรัฐ เรามักไม่ค่อยเห็นวาทกรรมว่าด้วยคนชนบทเลือกที่จะ “โหวตโน” ไม่เอารัฐเท่าไรนัก ข้อถกเถียงในกลุ่มนี้จึงจำกัดอยู่ที่การเลือกผู้แทนของคนชนบทในระบบการเมืองเชิงสถาบัน แต่สำหรับอีกกลุ่มที่มองผ่านกรอบการเมืองภาคประชาชน พบว่าการนำเสนอภาพการเคลื่อนไหวทางการเมืองของชนบท บ่อยครั้งเป็นลักษณะที่ทำชงกับอำนาจรัฐและการเมืองแบบผู้แทนที่ไร้ประสิทธิภาพ งานในกลุ่มนี้มองว่าสังคมชนบทเป็นสังคมที่ยึดโยงกับทรัพยากรและระบบสังคมที่มีจารีต มากกว่าที่จะพึ่งพิงระบบอุปถัมภ์ของนักการเมืองและกลุ่มอิทธิพลทางเศรษฐกิจในท้องถิ่น ชนบทเป็นสังคมหมู่บ้านที่มีความสมานฉันท์มั่นคงจากภายใน การรुकคืบของรัฐนักการเมืองผู้ฉ้อฉล และทุนนิยมสามัญ เป็นตัวการทำลายการผลิตแบบยังชีพและเสถียรภาพของชุมชน ดังนั้น การแสดงออกทางการเมืองของคนชนบทก็เพื่อที่จะรักษาสิทธิชุมชนจากการแทรกแซงจากภายนอกนั่นเอง

ปฏิบัติการของการเมืองในชีวิตประจำวัน

งานศึกษาทั้งสองลักษณะข้างต้นมีคุณูปการอย่างมากต่อการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคมและการเมืองของชนบทไทย การศึกษาที่ผ่านมาไม่ได้มองชุมชนอย่างหยุดนิ่ง หากแต่ชี้ให้เห็นพลวัตทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของชนบทไทยที่เปลี่ยนแปลงไปอยู่ตลอดเวลา แต่กระนั้นงานศึกษาส่วนใหญ่มีแนวโน้มที่จะมองชุมชนและชาวบ้านชนบทว่ามีความเป็นหนึ่งเดียว มีความสมัครสมานสามัคคี มีความพร้อม และมีท่าทีในการแสดงออกทางการเมืองไปในทิศทางเดียวกัน สำหรับงานเหล่านี้ชนบทจึงเป็นเสมือนสังคมที่ปราศจากความขัดแย้งในตัวเอง บทความชิ้นนี้เสนอว่าการจำกัดการพิจารณาการเมืองในชนบทอยู่แต่เพียงการเมืองแบบตัวแทนและการเมืองภาคประชาชนนั้นไม่เพียงพอต่อการสะท้อนภาพชีวิตทางการเมืองของชาวบ้านชนบทในทุกวันนี้อีกต่อไป นอกเหนือจากการมองการแสดงออกทางการเมืองผ่านวาระทางการเมืองที่สำคัญ เช่น การเลือกตั้งและการจัดตั้งขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง เราจำเป็นต้องมองการเมืองในอีกรูปแบบหนึ่งที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นซึ่งชีวิตของคนชนบทดำเนินอยู่ในทุกวี่วันพร้อมๆ กันไปด้วย

Benedict J. Tria Kerkvliet นักรัฐศาสตร์ผู้สนใจศึกษาสังคมชานนาในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะในฟิลิปปินส์และเวียดนาม (2002, 2005) เสนอให้เราลองปรากฏการณ์การเมืองสามัญที่เกิดขึ้นได้ในทุกวันของสังคมชนบท แทนที่จะมุ่งจำกัดความสนใจอยู่แต่เพียงเรื่องของการเมืองที่เป็นทางการหรือเชิงสถาบัน (official politics) และการเมืองของการต่อสู้รณรงค์แบบรวมกลุ่ม (advocacy politics) แต่เพียงอย่างเดียว สำหรับ Kerkvliet เขาให้นิยามของคำว่า “การเมือง” ในแบบ

ที่รวบรัดเข้าใจง่าย โดยอ้างอิงจากการนิยามของ Lasswell (1958) ว่าเป็นเรื่องที่ว่าใครได้อะไร เมื่อไร และอย่างไร หรืออีกนัยหนึ่งอาจกล่าวได้ว่าการเมืองนั้นเป็นเรื่องของ “การควบคุม การจัดสรรปันส่วน การผลิต และการใช้ทรัพยากร ตลอดจนค่านิยมและความคิดที่อยู่เบื้องหลังกิจกรรมที่วามานี้” (Kerkvliet 2009, 227) หากใช้นิยามที่ว่านี้เป็นฐานคิดเรื่องการเมือง เราจะพบว่าการเมืองนั้นเกิดขึ้นได้ทุกหนแห่ง และไม่จำเป็นต้องยึดโยงอยู่กับความเป็นสถาบันของรัฐ รัฐบาล หรือการรวมกลุ่มทางการเมืองเพื่อที่จะสร้างอิทธิพลในการเคลื่อนไหวทางการเมืองแต่อย่างใด การศึกษาการเมืองที่เป็นทางการและการต่อสู้รณรงค์แบบรวมกลุ่มนั้นมักจะสนใจว่าใครได้อะไร เมื่อไร และอย่างไร ในกิจกรรมที่ข้องเกี่ยวกับรัฐและนโยบายของรัฐ นักการเมือง ผู้มีสิทธิในการเลือกตั้ง องค์กรพัฒนาเอกชน และกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ ในการแย่งชิงอำนาจและอิทธิพลในเมือง ซึ่งการศึกษาที่จำกัดอยู่เพียงในกรอบที่ว่านี้ บางครั้งทำให้ไม่เข้าใจว่าคนชนบทมีบทบาททางการเมืองที่แตกต่างและปรับเปลี่ยนไปได้อย่างไรบ้าง และบทบาททางการเมืองที่คนชนบทมีนั้นเชื่อมโยงกับฐานคิด วิถีชีวิต และเจตจำนงของคนในท้องถิ่นอย่างไร⁴

การศึกษาการเมืองในชีวิตประจำวันที่ Kerkvliet เสนอนั้นเกี่ยวข้องกับ “การที่ชาวบ้านรับเอา ยอมตาม ปรับเปลี่ยน และต่อสู้ต่อรองกับวิถีปฏิบัติและกฎเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับอำนาจ/ผู้มีอำนาจ (Authority) ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการผลิตหรือการจัดสรรทรัพยากร และการกระทำดังกล่าวนั้นทำไปในลักษณะที่สงบ สามัญธรรมดา และแบบคาย ทั้งยังเป็นปฏิบัติการที่แทบจะไม่มีการจัดตั้งหรือการเผชิญหน้าเลย” (Kerkvliet 2009: 232) กล่าวอีกนัยหนึ่ง การศึกษาการเมืองในชีวิตประจำวันเน้นไปที่ปฏิบัติการของผู้คนที่ไม่จำเป็นต้องแสดงออกผ่านโอกาสที่การเมืองเชิงโครงสร้างมอบให้ และไม่จำเป็นต้องเป็นไปในรูปของการรวมกลุ่มและได้รับการสนับสนุนจากองค์กรพัฒนาเอกชนหรือเครือข่ายประชาสังคมใดๆ ปฏิบัติการทางการเมืองในชีวิตประจำวันยังอาจจะเป็นเรื่องของพฤติกรรมบุคคลซึ่งดูเหมือนว่าเป็นกิจกรรมที่ไม่ได้สลักสำคัญอะไร และในบางครั้งแม้แต่ผู้ปฏิบัติเองก็อาจจะไม่ได้นึกคิดว่ากำลังทำการทางการเมืองอยู่ก็เป็นได้ การเมืองในชีวิตประจำวันที่ว่านี้มีรูปแบบและผลจากการปฏิบัติในหลายลักษณะด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นการให้การสนับสนุน การยอมตาม การปรับเปลี่ยนหรือดัดแปลง การบายเบี่ยง

⁴ ต่อประเด็นนี้ งานชิ้นสำคัญที่ชวนให้เราพิจารณาวิถีคิดและครรลองทางวัฒนธรรมของชาวบ้านที่มีผลต่อการทำความเข้าใจการแสดงออกทางการเมืองของพวกเขาได้แก่งานของ นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2534. “รัฐธรรมนูญฉบับวัฒนธรรมไทย.” *ศิลปวัฒนธรรม* 11 (1): 266-284. และงานของ Andrew Walker. 2008. “The Rural Constitution and the Everyday Politics of Elections in Northern Thailand.” *Journal of Contemporary Asia*. 38 (1): 84-105. สำหรับภาคภาษาไทยของบทความชิ้นนี้ ดู แอนดรูว์ วอล์กเกอร์. (2550).

หลีกเลี่ยง ไปจนถึงการต่อต้านชัดเจนในชีวิตประจำวัน เช่น การแสดงความรังเกียจ ความเคียดแค้น การล้อเลียน การนิทาหลัง หรือการไม่ให้ความร่วมมือ (Scott 1976, Walker 2008)

ปฏิบัติการทางการเมืองในชีวิตประจำวันของคนชนบทดังที่กล่าวมานี้ แม้ว่าจะไม่ได้รับความสนใจจากนักวิชาการรัฐศาสตร์นัก—และมีต้องพูดถึงว่าจะมีการพูดถึงในหน้าหนังสือพิมพ์หรือสื่อต่างๆ อย่างที่มักจะนำเสนอแต่เพียงเรื่องคนชนบทกับการซื้อสิทธิ์ขายเสียง—แต่ก็เป็นประโยชน์ต่อการทำความเข้าใจการเมืองของคนในชนบทอย่างน้อยสองประการด้วยกัน *ประการแรก* คนในชนบทไม่ได้มีลักษณะที่ง่ายต่อการยอมรับหรือยอมจำนนต่อการถูกเอาเปรียบ การครอบงำ อำนาจนิยม หรือความขาดแคลนที่ตนเองต้องเผชิญอยู่⁵ หากแต่พยายามอยู่เสมอที่จะต่อรอง สร้างทางเลือก และจัดการความสัมพันธ์ใหม่ๆ ในการนิยามว่าใครควรจะได้อะไร เมื่อไร และอย่างไร หรือทรัพยากรนั้นควรจะถูกผลิตจัดสรร และใช้ไปอย่างไร (Kerkvliet 2009: 234) *ประการที่สอง* คือเรื่องของการทำความเข้าใจ “ความมุงมวดปรารถนา” และสิ่งที่ผู้เขียนเรียกว่า “เศรษฐกิจการเมืองเชิงศีลธรรมของความพึงมีพึงได้” ของคนในชนบท ซึ่งในเรื่องนี้เราจะมาทำความเข้าใจผ่านประสบการณ์ของชาวบ้าน “ชุมชนปรารถนา” ซึ่งผู้เขียนยกมาเป็นกรณีศึกษาทำความเข้าใจว่าการเมืองในระดับชีวิตประจำวันนั้นสะท้อนภาพของการเป็นตัวแสดงทางการเมืองของคนในชนบทอย่างไร

“ชุมชนปรารถนา” กับชีวิตทางการเมืองของชาวบ้าน

“ชุมชนปรารถนา” (ชื่อสมมติ) เป็นชุมชนชนบทริมแม่น้ำแห่งหนึ่งในภาคอีสานของไทย มีเนื้อที่ประมาณ 4,852 ไร่ ประกอบด้วยประชากรประมาณ 1,650 คน ชาวบ้านโดยทั่วไปนับถือศาสนาพุทธ ประกอบกับการนับถือผีบรรพบุรุษและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทางธรรมชาติ ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำการเกษตรที่มีความหลากหลายและเปลี่ยนแปลงมาตลอดในช่วง 30 ปีที่ผ่านมา การเกษตรที่ยังคงพบเห็นได้ในปัจจุบันได้แก่การทำนา ปลูกข้าวโพด ยูคาลิปตัส มันสำปะหลัง ฝ้าย ยางพารา ตลอดจนการหาปลาในบึง หนองสาธารณะ และแม่น้ำ ชาวบ้านบางส่วนประกอบอาชีพรับจ้างในตัวจังหวัดซึ่งอยู่ห่างออกไปประมาณ 18 กิโลเมตร ชาวบ้านอีกส่วนหนึ่งทำธุรกิจชุมชน ได้แก่ กิจการ

⁵ ความเข้าใจของชนชั้นกลางไทยที่เชื่อว่าคนชนบทมักจำนนต่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเฉพาะหน้า ต่ออำนาจและอิทธิพลท้องถิ่นและของนักการเมือง และการยอมขายสิทธิของตนเองไปกับเงินทองเล็กๆ น้อยๆ จากการซื้อคะแนนเสียงเลือกตั้งนั้น ปรากฏชัดดังข้อความที่ได้ยกตัวอย่างมาในหน้าแรกของบทความนี้

ร้านอาหารริมแม่น้ำ หรือรับจ้างทั่วไป และบางส่วนก็เป็นลูกจ้างและพนักงานของหน่วยงานของรัฐ เช่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพระดับตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น ชาวบ้านมีรายได้เฉลี่ยโดยประมาณ 39,520 บาทต่อคนต่อปี⁶

“ชุมชนปรารธนา” เป็นตัวอย่างที่ดีของหมู่บ้านในภาคอีสานของไทยที่แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนผ่านของผู้คนใน “ชนบท” ซึ่งแต่เดิมมีรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมและการทำมาหากินแบบเกษตรกรรมดั้งเดิม มาสู่ความเป็นชนบทที่มีความสมัยใหม่มากขึ้น ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว การเมืองในการเข้าถึงทรัพยากรในและนอกหมู่บ้าน การเมืองเรื่องระบบความสัมพันธ์ในชุมชนและการเป็นคนท้องถิ่น การเมืองเรื่องเจตจำนงในการเลือกวิถีการดำเนินชีวิตและแนวทางการพัฒนาที่แตกต่างกันในหมู่บ้าน ตลอดจนการเมืองเรื่องการตัดสินใจเลือกผู้นำและผู้แทนทั้งในระดับตำบลและระดับประเทศเพื่อไปทำหน้าที่ในการพัฒนาท้องถิ่น ปรากฏให้เห็นในชีวิตประจำวันของความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านอยู่เสมอ ความสัมพันธ์ที่วางนี้ตั้งอยู่บนพลวัตของความร่วมมือและความขัดแย้งระหว่างคนในหมู่บ้านกับคนนอกชุมชน การทำความเข้าใจการเมืองในมิติชีวิตประจำวันดังกล่าวนี้เองที่ผู้เขียนมองว่ามักถูกละเลยจากการศึกษาปฏิบัติการทางการเมืองของคนในชนบทที่ผ่านมา อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนไม่ได้ต้องการใช้ “ชุมชนปรารธนา” เป็นภาพตัวแทนในการอธิบายการเปลี่ยนแปลงของสังคมชนบทไทยทั้งหมด หากแต่ต้องการยกขึ้นมาเป็นกรณีศึกษา เพื่อชี้ให้เห็นว่าการทำความเข้าใจการเมืองในชีวิตประจำวันของผู้คนในชนบทนั้นสามารถสะท้อนให้เห็นถึงความคิดทางการเมืองของชาวบ้านที่เชื่อมโยงกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และเจตจำนงของการพึงมีพึงได้ในเรื่องของสิทธิ การทำมาหากิน และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของพวกเขาได้อย่างไร

“ชุมชนปรารธนา” เป็นชุมชนชนบทที่มีความทันสมัย ปรากฏการณ์ของความทันสมัยแสดงออกผ่านการบริโภค การเปลี่ยนแปลงไปของรูปแบบประเพณีและพิธีกรรมแบบดั้งเดิม การเข้าสู่อุตสาหกรรม การเกษตรที่อิงอยู่กับตลาด โดยเฉพาะการเริ่มปลูกยางพาราตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 การเป็นแรงงานอพยพและการจ้างแรงงานในชุมชนที่มากขึ้น ตลอดจนการเป็นชุมชนที่มีรายได้จากการท่องเที่ยวทั้งในเชิงนิเวศและเชิงศาสนา แม้ว่าจะเป็นชุมชนชนบทที่เข้าสู่ภาวะของความทันสมัย แต่วัดก็ยังทำหน้าที่เป็นหนึ่งในศูนย์กลางที่สำคัญของ “ชุมชนปรารธนา” วัดประจำหมู่บ้านเป็นวัดที่มีประวัติความเป็นมายาวนาน มีพระพุทธรูปที่มีชื่อเสียงในเรื่องความศักดิ์สิทธิ์และความศรัทธา วัดยังเป็นที่ตั้งของโรงเรียนและสถานีวิทย์ชุมชน และเป็นพื้นที่ที่ชุมชนใช้ในการประกอบกิจกรรมทางศาสนาและประเพณีท้องถิ่นมาตลอดจนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาที่นำเงินตรามหาศาลเข้าสู่ชุมชนผ่านการจัดงานบุญและการบริจาค

⁶ ตามเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐานปี พ.ศ. 2552

ภาพที่ 1 มหกรรมงานบุญในวัดประจำชุมชนปรารธนา
ที่มาพร้อมกับการหลังไหลของเงินตรา จากนักท่องเที่ยวยุคศรัทธา

(ดูภาพที่ 1) ในทุกๆ วันสำคัญทางศาสนา ชาวบ้านจะจัดอาหารมาทำบุญเลี้ยงพระมากกว่าวันปกติ และวัดเองก็มักจะมีการจัดให้มีการระดมทุนผ่านการรับบริจาคทำบุญเพื่อการส่งเสริมกิจการของวัด และบ่อยครั้งวัดก็นำเงินบางส่วนไปใช้ในกิจกรรมพัฒนาชุมชนด้วย ในการจัดภัตตาหารเลี้ยงพระและในกิจกรรมงานบุญแต่ละครั้ง เรามักจะเห็นชาวบ้านจำนวนมากผลัดเปลี่ยนกันเข้ามามีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าภาพในการดูแลรับผิดชอบเรื่องสำหรับอาหารสำหรับถวายพระ หรือมีส่วนในการอุทิศแรงกายในการบริหารจัดการติดต่อเตรียมการ แทบจะทุกครั้งที่มีงานสำคัญๆ ยายอ้อมจะเป็นหนึ่งในชาวบ้านประจำที่ไม่เพียงแต่ร่วมในการบริจาคตर्फอย่างเดียวส่งเสริมกิจการของวัดและชุมชน หากแต่อาสาในการเป็นเจ้าภาพดูแลช่วยงานของวัดอยู่อย่างสม่ำเสมอ

ใน “ชุมชนปรารธนา” ไม่มีใครไม่รู้จักยายอ้อม ยายอ้อมปัจจุบันอายุ 72 ปี เป็นลูกชานาและเป็นคนชุมชนปรารธนาโดยกำเนิด เมื่อเติบโตขึ้น ยายอ้อมในวัยสาวได้แต่งงานกับพ่อค้าชาวจีนในตัวจังหวัด หลังจากแต่งงาน ยายอ้อมได้ย้ายตามสามีไปเปิดร้านขายอาหารในตัวจังหวัด และได้มีโอกาสไป

ทำงานเป็นแม่ครัวปรุงอาหารให้กับรีสอร์ทแห่งหนึ่งในจังหวัดชลบุรี ต่อมาในปี พ.ศ. 2539 ยายอ้อมตัดสินใจเดินทางกลับมายังชุมชนปรารธนา เพื่อเอาประสบการณ์ความรู้เรื่องการประกอบธุรกิจการทำร้านอาหารที่ตนเองสั่งสมมาจากภายนอกมาประยุกต์ใช้ในการทำมาหากินที่ชุมชนบ้านเกิด ในตอนนั้น ยายอ้อมเล็งเห็นว่าพื้นที่บริเวณริมแม่น้ำสายหลักที่ไหลผ่าน “ชุมชนปรารธนา” เป็นพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการเปิดร้านขายอาหาร เนื่องจากมีทัศนียภาพที่สวยงาม และผู้ที่มารับประทานอาหารสามารถลงเล่นน้ำเป็นการพักผ่อนหย่อนใจได้อีกด้วย หลังจากคิดวางแผนไม่นาน ยายอ้อมก็ตัดสินใจชักชวนเพื่อนบ้านที่อาศัยในละแวกริมแม่น้ำสร้างเพิงชั่วคราวขึ้น เพื่อเปิดเป็นร้านอาหารบรรยากาศดีให้บริการลูกค้าที่ขับรถมาชมธรรมชาติและรับประทานอาหารเช้าจากในตัวเมือง

การก่อสร้างร้านอาหารของยายอ้อมและเพื่อนบ้านสร้างความไม่พอใจให้กับชาวบ้านปรารธนาจำนวนหนึ่ง โดยเฉพาะผู้ที่ทำประมงและเลี้ยงวัวควายบริเวณพื้นที่บึงและริมแม่น้ำ ไม่นานนัก เมื่อจำนวนร้านค้าและจำนวนผู้มาใช้บริการร้านอาหารมีเพิ่มมากขึ้น ความไม่พอใจดังกล่าวก็ได้ขยายตัวจนกลายเป็นความขัดแย้งที่มากขึ้นเป็นเงาตามตัว ด้วยความที่ยายอ้อมเป็นคนพูดจาโผงผางเสียงดังและเป็นคนที่ไมยอมใครง่ายๆ ก็ยิ่งทำให้ความขัดแย้งนั้นนำไปสู่การต่อสู้ระหว่างยายอ้อมกับชาวบ้าน โดยที่แต่ละฝ่ายต่างก็ดึงเอาผู้มีอิทธิพลจากภายนอกชุมชนเข้ามากดดันในการเผชิญหน้ากับอีกฝ่ายหนึ่ง ในช่วงดังกล่าวนี้เอง ชาวบ้านจำนวนหนึ่งได้รวมตัวกันไปหานายอำเภอและร้องเรียนกรมเจ้าท่าซึ่งมีที่ทำการอยู่ในจังหวัดที่ไกลออกไป เพื่อให้ออกคำสั่งให้ยายอ้อมรื้อถอนร้านค้าริมแม่น้ำออกโดยเร็วที่สุด ในขณะที่ยายอ้อมและพวกก็ได้ขอความช่วยเหลือและคำแนะนำจาก ส.ส. เขตในสมัยนั้นให้ช่วยวิ่งเต้นในการรับรองเอกสารสิทธิ์ ยายอ้อมอ้างเสมอว่าตนเองเป็นผู้ที่ได้ไปพบไปเห็นความเจริญจากภายนอก และอยากจะทำความเจริญที่ตนได้ไปประสบมาเข้ามาพัฒนาชุมชนของตนบ้าง เมื่อนึกย้อนไปถึงความขัดแย้งในครั้งนั้น ยายอ้อมจะพูดด้วยความไม่สบายใจว่า “ฉันจะนำเศรษฐกิจมาให้ชุมชน แต่ชาวบ้านพวกนี้ตอนนั้นยังไม่รู้อะไร” สำหรับยายอ้อม การทำธุรกิจร้านอาหารริมแม่น้ำที่ตนได้ริเริ่มถือเป็นการสร้างรายได้และนำความเจริญมาให้กับท้องถิ่นเป็นอย่างมาก ในขณะที่ชาวประมงและชาวนาที่ใช้พื้นที่ริมน้ำเลี้ยงวัวควายกลับรู้สึกว่าการกระทำดังกล่าวเป็นการแสวงหาประโยชน์ของคนเฉพาะกลุ่ม มิใช่ประโยชน์ที่ชุมชนได้รับร่วมกันแต่อย่างใด สุดท้ายเรื่องราวความขัดแย้งยุติลงได้เมื่อพ่อบุญพา ผู้ใหญ่บ้านคนใหม่ที่เพิ่งได้รับการเลือกตั้งขึ้นมาในสมัยนั้น เข้ามาไกลเกลี่ย และใช้ประชาคมคณะกรรมการหมู่บ้านเข้าไปจัดการการประกอบธุรกิจร้านอาหารริมแม่น้ำเสียใหม่ การจัดการในครั้งนั้น คณะกรรมการหมู่บ้านได้มีมติให้ผู้ประกอบการที่เป็นคนมาจากหมู่บ้านอื่นต้องยุติการประกอบการ และคืนพื้นที่ให้กับชาวชุมชนปรารธนาทั้งหมด สำหรับชาวบ้านที่เป็นคนในชุมชนมาแต่ดั้งเดิมเช่นยายอ้อมและผู้ประกอบการรายอื่นๆ จากในหมู่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้านให้มีการเรียกเก็บค่าบำรุง เพื่อนำมาใช้ในกิจการพัฒนาของหมู่บ้านต่อไป

ภาพที่ 2 ร้านอาหารริมแม่น้ำในชุมชนปรารธนา

ในช่วงที่กิจการร้านขายอาหารเริ่มจะเป็นที่สนใจ โดยเฉพาะจากลูกค้าที่ขับรถมาจากตัวเมืองนั้น ส.ส. เขตในสมัยนั้นได้จัดสรรงบประมาณมาทำถนนลาดยางจากเส้นทางหลวงชนบทเข้าสู่บริเวณหาดริมแม่น้ำใกล้ๆ กับที่ตั้งของร้านขายอาหาร ในปี พ.ศ. 2549 ผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกองค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) เข้ามาหาเสียงกับชาวบ้านใน “ชุมชนปรารธนา” รวมทั้งเข้ามาพูดคุยกับชาวบ้านที่ประกอบกิจการร้านอาหารริมแม่น้ำ ในครั้งนั้นเอง ยายอิมและพวกเสน่อว่าอยากให้ทาง อบจ. เข้ามาพัฒนาถนนคอนกรีตบริเวณหน้าร้านค้า เพื่อเป็นส่วนต่อขยายจากถนนลาดยางที่ทาง ส.ส. ได้สนับสนุนมาก่อนหน้านี้ การขอการสนับสนุนในช่วงหาเสียงครั้งนั้นยังผลให้พื้นที่บริเวณหาดได้รับการพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยวมากขึ้น การขยายตัวของจำนวนผู้ประกอบการที่ตามมาและปริมาณนักท่องเที่ยวจากนอกชุมชนนำมาซึ่งความร่วมมือระหว่างชาวบ้านผู้ประกอบการร้านค้าด้วยกันเอง เพื่อจัดสรรพื้นที่และการดูแลความเรียบร้อยอย่างเป็นระบบ (ดูภาพที่ 2) ทั้งยังมีการคัดเลือก “ประธานหาด” เพื่อทำหน้าที่ในการดูแลประสานงานการจัดการพื้นที่หาดริมแม่น้ำร่วมกับคณะกรรมการหมู่บ้านอีกด้วย นอกจากนี้ เมื่อรายได้จากกิจการร้านค้าริมแม่น้ำมีมากขึ้น ชาวบ้านที่ประกอบการร้านค้าริมแม่น้ำยังจัดให้มีพิธีไหว้ผีปู่ตาประจำหมู่บ้านเพิ่มขึ้นเป็นพิเศษ จากที่แต่เดิมชาวบ้านทั้งหมดร่วมกันจัดเพียงปีละหนึ่งครั้ง นอกจากนี้ ชาวบ้านที่ประกอบกิจการร้านอาหารยังจัดให้มีการทำบุญไหว้ผีปากบ่ungsปีละสองถึงสามครั้ง เพื่อเป็นการตอบแทนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในพื้นที่ที่ช่วยคุ้มครองดูแลผู้ประกอบการและลูกค้าที่มารับประทานอาหารและลงเล่นน้ำในแม่น้ำ

ในช่วงที่พื้นที่บริเวณริมหาดกำลังเริ่มพัฒนานั้น ในบริเวณพื้นที่ใกล้กันก็มีการซื้อขายที่ดิน และเกิดความขัดแย้งขึ้นระหว่างเสี่ยไพศาลซึ่งเป็นนายกเทศมนตรีในสมัยนั้นกับชาวบ้านผู้ที่ใช้พื้นที่สาธารณะดังกล่าวเพื่อการหาของป่า เลี้ยงสัตว์ และการหาปลา เสี่ยไพศาลเป็นนายทุนที่เข้ามาซื้อที่ดินของชาวบ้านในช่วงที่ตนดำรงตำแหน่งทางการเมืองในระดับจังหวัด และใช้อำนาจและอิทธิพลในการออกโฉนดรุกล้ำพื้นที่สาธารณะของ “ชุมชนปรารถนา” ชาวบ้านอ้างว่าเสี่ยไพศาลได้ประสานให้พ่อบุญพา ผู้ใหญ่บ้านในสมัยนั้น มาเจรจาขอซื้อที่ดินที่เป็นที่จับจองของชาวบ้าน นอกจากนี้ เสี่ยไพศาลยังได้สร้างสายสัมพันธ์พิเศษโดยการเข้าหาท่านพระครู เจ้าอาวาสวัดประจำหมู่บ้าน เพื่อยื่นข้อเสนอในการบริจาคทรัพย์ก้อนใหญ่เพื่อการพัฒนาวัดและหมู่บ้าน สำหรับชาวบ้าน ท่านพระครูเป็นพระนักพัฒนาที่ชาวบ้านให้ความเคารพยำเกรงเป็นอย่างมาก ในอดีต พระครูเคยเป็นผู้นำชาวบ้านในการบุกเบิกสร้างถนน โรงเรียน และการพัฒนาอื่นๆ เช่น ในปี พ.ศ. 2518 หมู่บ้านได้รับการสนับสนุนงบประมาณโครงการเงินผันสมัยรัฐบาล ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ในการทำสระน้ำขนาดใหญ่เพื่อใช้ในการเกษตรของชาวบ้าน โดยให้นำเงินงบประมาณดังกล่าวมาจ้างชาวบ้านขุดสระ เพื่อให้ชาวบ้านมีงานทำ และเป็นการริเริ่มโครงการพัฒนาของรัฐขึ้นในหมู่บ้าน เนื่องจากในตอนนั้นชาวบ้านอยากมีไฟฟ้าใช้ในหมู่บ้าน ชาวบ้านจึงลงแรงขุดสระโดยไม่รับค่าตอบแทน และให้นำเงินงบประมาณดังกล่าวไปขอไฟฟ้าเข้ามาในหมู่บ้านแทนพ่อใหญ่เสริม ชาวบ้านผู้ซึ่งทำนาเป็นอาชีพหลัก และได้เข้าร่วมการขุดสระเพื่อแลกกับการได้ไฟฟ้าใช้แล้วว่า

“สมัยนั้นมันมีสตางค์มาให้ขุดถนน ขุดสระ เป็นเงินผันคึกฤทธิ์ แต่พระครูท่านให้ไปขุดหนองแลกกับการต่อไฟฟ้าเข้าหมู่บ้าน เงินผันคึกฤทธิ์มันดี ดีตรงที่มันลงมาเป็นเงินของพวกเรานี่แหละ พ่อชอบมาก เพราะว่ามันเกิดความเจริญ”

นอกจากการที่พระครูเป็นพระนักพัฒนาแล้ว การที่ท่านอ้างว่าท่านเป็นเจ้าของเก่าเมื่อชาติปางก่อน และเคยนั่งสมาธิแล้วมองเห็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่ฝังอยู่ใต้ดินบริเวณวัดป่า (ซึ่งต่อมาได้ขุดพบและเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านสักการบูชามาจนถึงทุกวันนี้) ทำให้พระครูกลายเป็นผู้มีบารมีและเป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้านเป็นอย่างมาก เสี่ยไพศาลได้บริจาคเงินและไม่เป็นจำนวนมากให้กับท่านพระครู เพื่อนำไปใช้ในการสร้างกุฏิและโรงเรียนวัดที่ท่านบุกเบิกในสมัยนั้น เพื่อเป็นการตอบแทนพระครูที่ได้ทำหน้าที่เกลี้ยกล่อมชาวบ้านให้ขายที่ดินให้กับเสี่ยไพศาล ซึ่งเป็นการเกลี้ยกล่อมที่ชาวบ้านผู้เลื่อมใสศรัทธาในตัวพระครูยากที่จะปฏิเสธ อย่างไรก็ตาม ในภายหลัง ชาวบ้านพบว่าเสี่ยไพศาลได้เข้ามาใช้พื้นที่เพื่อการปลูกยูคาลิปตัสประมาณเกือบ 2,000 ไร่ ซึ่งถือว่าเกินจากที่ซื้อไปจากชาวบ้านเป็นจำนวนมาก และที่สำคัญก็คือ เสี่ยไพศาลได้ทำการถมที่หนองสาธารณะที่แต่เดิมชาวบ้านใช้ในการหาปลา และให้สัตว์เข้าอาศัยต็มก้นในหลายจุดด้วยกัน ชาวบ้านได้ต่อต้านการเข้ามาใช้พื้นที่ดังกล่าวของเสี่ยไพศาลอย่างเปิดเผย ด้วยการบุกกรุกเข้าไปในที่ดินซึ่งเสี่ยไพศาลอ้างว่าเป็นที่ดินที่ตนได้กรรมสิทธิ์มาอย่างชอบธรรม

การรุกร้าเข้าไปของชาวบ้านทำให้เสียไพศาลยื่นฟ้องแกนนำชาวบ้านหลายคน นอกจากนี้ เสียไพศาลได้กดดันให้พระครูพยายามเกลี้ยกล่อมชาวบ้านไม่ให้ต่อต้านเขา เมื่อพระครูไกลเกลี่ยเรื่องขัดแย้งดังกล่าวไม่สำเร็จ เสียไพศาลได้เข้ามากดดันพระครูถึงในวัด โดยนำตำรวจเข้ามารื้อถอนอาคารที่ก่อสร้างขึ้นโดยใช้ไม้ที่ตนบริจาคให้ก่อนหน้านี้ ในส่วนของชาวบ้านเองก็เริ่มไม่พอใจการปฏิบัติของพระครูที่เข้าข้างและคอยเป็นปากเสียงให้กับเสียไพศาลมากขึ้น ความขัดแย้งดังกล่าวทำให้พระครูจำต้องเดินทางออกจากหมู่บ้านและมาจำวัดอยู่ที่กรุงเทพฯ เป็นเวลาร่วมปี เพื่อหลีกเลี่ยงหนีจากแรงกดดันจากเสียไพศาลและความไม่พอใจของชาวบ้าน ท่ามกลางความขัดแย้งที่ยาวนานในเรื่องดังกล่าว พ่อผินเป็นหนึ่งในผู้นำชาวบ้านคนสำคัญที่ต่อสู้กับเสียไพศาลจนเป็นเรื่องขึ้นโรงขึ้นศาลมาจนถึงปัจจุบัน

เมื่อพ่อบุญพวมควาระของการทำหน้าที่ผู้ใหญ่บ้าน พ่อผินได้รับการเลือกตั้งจากชาวบ้านให้เป็นผู้ใหญ่บ้านคนถัดมา สาเหตุที่พ่อผินได้รับการยอมรับจากชาวบ้านนั้นแน่นอนว่าเป็นเพราะการที่พ่อผินได้ร่วมต่อสู้กับชาวบ้านในเรื่องที่ดินโดยไม่หวั่นเกรงอิทธิพลของเสียไพศาล ในช่วงที่ผู้ใหญ่ผินและชาวบ้านถูกฟ้องร้องและต่อสู้คดีในเรื่องการบุกรุกที่ดินของเสียไพศาลนั้น นายชูชาติซึ่งเป็น ส.ส. เขตผู้ทรงอิทธิพลและเป็นที่ยอมรับกว้างขวางในระดับจังหวัด ได้ยื่นมือเข้ามามีส่วนในการให้ความช่วยเหลือผู้ใหญ่ผินและชาวบ้านคนอื่นๆ โดยการว่าจ้างทนายให้ ตลอดจนสนับสนุนเรื่องเงินทองในการเดินทางไปขึ้นศาลทั้งในจังหวัดและที่กรุงเทพฯ จนผู้ใหญ่ผินและชาวบ้านชนะคดีในศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์ ปัจจุบันคดีอยู่ในช่วงของการพิจารณาในศาลฎีกา และปัญหาความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับเสียไพศาลก็ยังดำเนินมาจนถึงทุกวันนี้

การเป็นผู้นำการต่อสู้เรื่องที่ดินร่วมกับชาวบ้าน กอปรกับการเป็นคนติดดิน เข้าถึงได้ มีความซื่อสัตย์ ตรงไปตรงมา และทำงานโดยเห็นแก่ประโยชน์ของชาวบ้านเป็นหลัก ทำให้ในเวลาต่อมา ผู้ใหญ่ผินลงสมัครและได้รับการเลือกตั้งให้เป็นนายกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ที่ “ชุมชนปรารธนา” นั้นสังกัดอยู่แน่นอนว่าคะแนนเสียงจำนวนมากที่ทุ่มให้กับผู้ใหญ่ผินในการเลือกตั้งครั้งนั้นเป็นคะแนนที่มาจากชาวบ้าน “ชุมชนปรารธนา” และจากญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง และเครือข่ายทางสังคมของชาวบ้านปรารธนาที่อาศัยอยู่ในละแวกหมู่บ้านใกล้เคียงในตำบลนั่นเอง เมื่อพ่อผินเข้าปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งนายก อบต. ก็ได้ทำหน้าที่อย่างแข็งขันในการร่วมพัฒนา “ชุมชนปรารธนา” และตำบล ในขณะที่เรื่องราวทางคดีที่ถูกฟ้องร้องจากเสียไพศาลก็ยังดำเนินอยู่ และ ส.ส. ชูชาติก็ยังคงให้การช่วยเหลืออยู่เบื้องหลังในเรื่องการต่อสู้คดีความ

การได้รับเลือกตั้งเป็นนายก อบต. ของพ่อผิน เปิดโอกาสให้ ส.ส. ชูชาติผู้ซึ่งให้ความช่วยเหลือพ่อผินในเรื่องคดีความมาโดยตลอดเล็งเห็นถึงช่องทางในการแสวงหาประโยชน์จากท้องถิ่นที่พ่อผินดูแลอยู่อย่างไรก็ตาม ดูเหมือนว่าช่องทางในการแสวงหาประโยชน์ของ ส.ส. ชูชาติผ่านการให้สัมปทานโครงการ

การพัฒนาและการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นไม่ได้รับการตอบสนองจากพ่อผืนตามที่เขาคาดการณ์ไว้ พ่อผืนยังคงทำงานบริหารกิจการในตำบลด้วยความซื่อตรงและไม่ได้ตอบแทนบุญคุณของ ส.ส. ชูชาติ ด้วยการให้สิทธิหรือเปิดช่องทางพิเศษในการแสวงหาประโยชน์จากชาวบ้านแต่อย่างใด ด้วยเหตุนี้จึงเป็นชนวนแห่งความไม่พอใจเป็นอย่างมากสำหรับ ส.ส. ชูชาติซึ่งมีเครือข่ายธุรกิจและอิทธิพลในจังหวัดมากมาย

เมื่อพ่อผืนหมดวาระของการทำงานในฐานะนายก อบต. สมัยแรก พ่อผืนได้ลงสมัครต่อเป็นวาระที่สอง ในการลงสมัครครั้งนี้เองที่ ส.ส. ชูชาติได้ให้การสนับสนุนเสียเฉลียวในการลงสมัครชิงตำแหน่งนายก อบต. แข่งกับพ่อผืน แม้ว่าเสียเฉลียวจะเป็นคนในพื้นที่ “ชุมชนปรารถนา” โดยกำเนิด แต่เขาได้อพยพไปเติบโต มีครอบครัว และเจริญรุ่งเรืองจากการทำธุรกิจในพื้นที่อื่นเป็นเวลาหลายสิบปี เมื่อเสียเฉลียวประสบความสำเร็จทางธุรกิจจากที่อื่นแล้ว จึงกลับมาลงทุนทำธุรกิจในพื้นที่จังหวัดบ้านเกิดของตนเอง ชาวบ้านคนหนึ่งพูดถึงเสียเฉลียวว่า “เสียเขาเติบโตมาจากธุรกิจขายของเก่า แล้วสงสัยจะได้เมียมาจากการเก็บขยะ เขาไปทำกิจการอะไรไม่รู้ที่อื่นเยอะเยอะ น่าจะเป็นธุรกิจพวกผิดกฎหมายหลายอย่าง เราก็มารู้เขาห rokok มันคาดเดายาก” มุมมองดังกล่าวของชาวบ้านต่อเสียเฉลียวนั้นเป็นมุมมองที่ต่างไปจากมุมมองที่มีต่อพ่อผืนซึ่งเป็นนักต่อสู้รากหญ้าที่ทำงานเคียงบ่าเคียงไหล่ใกล้ชิดกับชาวบ้านมาโดยตลอด การลงสมัครชิงตำแหน่งนายก อบต. ในครั้งนั้น เสียเฉลียวทุ่มเงินเป็นจำนวนมากในการซื้อเสียง สนับสนุนหัวคะแนนในหมู่บ้าน และช่วยเหลือกิจกรรมในท้องถิ่น รวมทั้งในชุมชนปรารถนาด้วย แม้ว่าเสียเฉลียวจะลงทุนลงแรงไปอย่างมากในการแข่งขันลงเลือกตั้งสู้กับพ่อผืนผู้ซึ่งไม่ได้มีเงินทองในการซื้อเสียงแต่อย่างใด นอกจากนี้ แม้เสียเฉลียวได้รับการสนับสนุนจาก ส.ส. ชูชาติผู้ซึ่งเป็น ส.ส. ในพื้นที่มายาวนาน และชาวบ้านก็ให้การยอมรับมาโดยตลอด แต่ผลการเลือกตั้งก็พิสูจน์ว่าพ่อผืนยังคงได้รับความไว้วางใจและความนิยมจากชาวบ้านในการทำหน้าที่นายก อบต. เป็นสมัยที่สอง นั่นก็คือแม้ว่าเสียเฉลียวจะทุ่มเงินในการ “ซื้อเสียง” ในครั้งนั้นค่อนข้างมาก รวมไปถึงการให้การสนับสนุนงานมหรสพในหมู่บ้านในช่วงก่อนการเลือกตั้ง เช่น การจ้างหมอลำซึ่งมาแสดงในงานฉลองปราสาทผึ้งในหมู่บ้าน แต่การใช้เงินในการเลือกตั้งก็ไม่ได้เป็นปัจจัยชี้ขาดในการนำมาซึ่งชัยชนะของผู้ลงสมัครแต่อย่างใด พ่อเชียงซึ่งเป็นประธานหาตและการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน สำนับต่อความพ่ายแพ้ของเสียเฉลียวในการลงเลือกตั้งว่า

“เพราะแกเป็นคนนอกพื้นที่ แกชอบไปๆ มาๆ ไม่อยู่กับที่ กิจการก็เยอะ เขารวยขนาดนั้น ทำไมเขาจะไม่หวังผลประโยชน์ คนในหมู่บ้านทุกวันนี้เขาก็รู้ ไม่ใช่สมัยก่อนที่แจกเงินก็ได้ แจกเงินก็กาให้แล้ว ตอนนี้ [ชาวบ้าน] เขาไม่ได้สนใจกับเงินที่แจก แจกมาเลย เราเอาหมด เขาไม่คิดว่ามันจะบาปเหมือนแต่ก่อนแล้ว [นักการเมือง] พวกนี้เขาหวานพีช เขาก็หวังผล”

ในช่วงการทำงานในฐานะนายก อบต. สมัยที่สองของพ่อผิน มีนายทุนใหญ่จากตัวจังหวัดเข้ามาขอสัมปทานดูตทรายในแม่น้ำบริเวณตอนเหนือของหาดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวและร้านอาหารของยายอ้อมและชาวบ้านคนอื่นๆ การที่พ่อผินอนุญาตให้มีการดูตทรายในแม่น้ำนำมาซึ่งความขัดแย้งในชุมชนเป็นอย่างมาก ชาวบ้านอ้างว่าเมื่อมีการดูตทราย การหาปลาก็ทำได้ยากขึ้น เนื่องจากร่องน้ำในแม่น้ำเปลี่ยนน้ำขุ่น และทำให้ท้องน้ำลึกขึ้น การเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศแม่น้ำดังกล่าวทำให้ปลาอพยพย้ายถิ่น และพื้นที่ที่เป็นเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำก็เปลี่ยนแปลงไป สำหรับชาวบ้านที่ทำนาและปลูกพืชอื่นๆ โดยพึ่งพาระบบชลประทานน้ำสูบก็นึกว่าการขุ่นขึ้นของตะกอนตทรายในแม่น้ำจะส่งผลกระทบต่อการทำงานของเครื่องสูบน้ำที่ดึงน้ำจากแม่น้ำเข้าสู่คลองชลประทานในละแวกหมู่บ้าน ผู้ประกอบการร้านค้าริมแม่น้ำก็ได้รับผลกระทบ เนื่องจากการดูตทรายทำให้น้ำขุ่น ไม่เหมาะสำหรับการเล่นน้ำของนักท่องเที่ยวที่มาใช้บริการร้านอาหาร ชาวบ้านเชื่อว่านายทุนใหญ่บริษัทดูตทรายได้ใช้เส้นสายของ อบต. เพื่อให้ได้มาซึ่งสัมปทานในการดูตทรายในบริเวณดังกล่าว พ่อผินในฐานะนายก อบต. และผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบันผู้ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากพ่อผิน หลังจากที่พ่อผินสละตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านมารับตำแหน่งนายก อบต. ต่างตกเป็นเป้าของคำครหาของชาวบ้านว่ามีส่วนในการได้ประโยชน์จากการให้บริษัทได้รับสัมปทานดูตทรายในพื้นที่ชุมชน คำครหาและความไม่ไว้วางใจของชาวบ้านต่อพ่อผินมีแนวโน้มที่จะทำให้พ่อผินไม่ได้รับการเลือกตั้งเป็นนายก อบต. เมื่อหมดวาระในครั้งนี้

ยายอ้อมเป็นหนึ่งในผู้ที่แสดงออกถึงความไม่พอใจเป็นอย่างมากที่พ่อผินยินยอมให้สัมปทานแก่นายทุนในการเข้ามาดูตทรายในหมู่บ้าน และปรารถนาอย่างแข็งขันว่าเสียแรงที่อุตส่าห์เลือกเข้าไปเป็นผู้ดูแลบริหารกิจการท้องถิ่น สำหรับยายอ้อม พ่อผินเป็นตัวแทนของความซื่อสัตย์สุจริตและการต่อสู้เพื่อชุมชนมาตั้งแต่ครั้งเก่าก่อน นี่เป็นเหตุผลสำคัญที่ยายอ้อมลงคะแนนสนับสนุนพ่อผินในการสมัครชิงตำแหน่งนายก อบต. ทั้งสองครั้ง สำหรับยายอ้อม แม้ว่าพ่อผินจะเป็นนักการเมืองแบบ “ชาวบ้าน” ผู้ซึ่งไม่สั่นหวั่นในเรื่องการพัฒนาโอกาสทางเศรษฐกิจให้กับท้องถิ่นอย่างที่ยายอ้อมต้องการเท่าไรนัก แต่ยายอ้อมก็เลือกพ่อผิน เพราะเห็นว่าพ่อผินเป็นคนใจซื่อมือสะอาด ติดดิน เป็นกันเอง เข้าถึงได้ง่าย และเป็นคนที่เติบโตมาจากในท้องถิ่น เป็นบุคคลที่ยายอ้อมและชาวบ้านคนอื่นๆ รู้ที่มาที่ไปมาของการทำงานมาตั้งแต่ต้น เงินที่ได้รับจากเสียเสี้ยวและ ส.ส. ชูชาติในการเลือกตั้ง อบต. ในครั้งก่อน ไม่ได้ทำให้การตัดสินใจเลือกคนที่ยายอ้อมไว้วางใจต้องมีอันเปลี่ยนแปลงไปแต่อย่างใด ชาวบ้านคนอื่นๆ ก็มองว่าพ่อผินมีคุณสมบัติที่ดีในการเป็นนักการเมืองที่ทำงานเพื่อท้องถิ่นได้ พ่อบุญเลิศ อดีตมัคทายกประจำวัด พุดถึงพ่อผินว่า

“แกเป็นคนไม่ถือตัว สามารถเข้าหาได้หมด ไม่ถือเกียรติถือยศอะไร แล้วแกเป็นคนเด่นตายเหมือนกัน แกเคยบวชเป็นพระ แล้วแกก็เป็นคนแคล่วคล่องใช้ได้เพราะประสบการณ์ของแก ตอนหลังมานี้แกก็มาเรียนต่อปริญญา หลังจากที่ได้เป็นนายกนี่แหละ”

สำหรับคุณสมบัติดังกล่าวของพ่อผิน ในความเป็นจริงแล้วอาจจะไม่ได้มีลักษณะพิเศษต่างจากชาวบ้านคนอื่นๆ มากนัก แต่สิ่งที่สำคัญนอกเหนือจากคุณสมบัตินั้นหรือบุคลิกลักษณะส่วนตัวของพ่อผิน ก็คือการที่การดำเนินชีวิตของพ่อผินอยู่ในความรับรู้ของชาวบ้านโดยทั่วไปมาโดยตลอด ชาวบ้านต่างเห็นความเป็นไปของพ่อผินว่ามีวิถีอย่างไรในช่วงหลายปีที่ผ่านมา การรับรู้ของชาวบ้านเกี่ยวกับชีวิตของพ่อผิน ทำให้ชาวบ้านสามารถวางใจและคาดเดาได้ว่าเมื่อพ่อผินเข้ามาทำงานใน อบต. แล้ว แนวทางปฏิบัติ จะออกมาในรูปแบบไหน และชาวบ้านจะมีความสัมพันธ์อย่างไรกับการทำงานของพ่อผิน การรับรู้ และความคาดหวังดังกล่าวนี้เองที่ต่างจากการรับรู้ของชาวบ้านที่มีต่อชีวิตและที่มาที่ไปของเสียเฉลียว

“ถ้า [เสียเฉลียว] ได้เป็น [นายก อบต.] ขึ้นมาก็ไม่รู้เขาจะไปอยู่ที่ไหน หรือจะไปอยู่กับเมียที่อื่น เพราะเสียเฉลียวเขามีเมียหลายคน อยู่ที่อยุธยาโน่นก็มี แกก็ไปๆ มาๆ เพราะมีกิจการที่อยุธยา ไม่ค่อยได้อยู่บ้าน แกก็มีทะเบียนบ้านอยู่ที่นั่นแหละ แต่ตัวคนนั้นไม่ค่อยจะอยู่ ถ้ามีอะไรจะใช้ ไม่รู้จะบอกยังงี้”

การเลือกพ่อผินเข้ามาทำงานในฐานะนายก อบต. ส่วนหนึ่งถือเป็นการประนีประนอมระหว่างความต้องการและความทะเยอทะยานของชาวบ้านในความต้องการที่จะมีผู้นำที่มีความสามารถในการพัฒนาผลักดันเศรษฐกิจในพื้นที่ให้เติบโตได้อย่างรวดเร็ว กับความต้องการผู้นำที่เป็นคนท้องถิ่น เข้าถึงง่าย และใจซื่อมือสะอาด การประนีประนอมทางความคิดนี้เห็นได้ชัดจากกรณีของยายอิม โดยปกติแล้วยายอิมจะชอบผู้นำที่ทำงานเก่งในการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นหลัก ยายอิมมักจะพูดให้ทุกคนในหมู่บ้านฟังว่า ตนชื่นชอบนโยบายของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร และพรรคไทยรักไทยมาก เพราะว่า พ.ต.ท.ทักษิณเป็นคนที่ “เอ็ดให้เงินมันตื่นตื่น ชาวบ้านได้สัมผัสเงิน” ในช่วงก่อนการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในเดือนกรกฎาคม 2554 ที่ผ่านมานั้นแน่นอนว่าชาวบ้านผู้มีหัวคิดทางเศรษฐกิจอย่างยายอิมจะไม่ปฏิเสธที่จะรับเงินที่หวัคคะแนนนนำมาแจกจากทุกพรรคการเมือง (ไม่นับรวมที่ยายอิมบ่นว่าเงินจากหวัคคะแนนพรรคที่ตนเองชื่นชอบนั้นให้มาน้อยกว่าผู้สมัครจากพรรคคู่แข่งอยู่พอสมควร) แต่ยายอิมก็ตัดสินใจแล้วว่า จะเลือกพรรคที่ตนเองชอบ และจะเลือก ส.ส. เขตที่ลงสมัครในพรรคดังกล่าวด้วย เพราะนโยบายของพรรคดังกล่าวเน้นด้านการพัฒนาเศรษฐกิจชนบท และเป็นทีมงานพรรคการเมืองที่ยายอิมเห็นแล้วว่า เคยทำงานรวดเร็วและได้ผลจริง พูดอีกอย่างก็คือ แม้ยายอิมจะรับเงินจากการซื้อเสียงในการเลือกตั้งครั้งนี้ แต่เงินดังกล่าวก็ไม่ได้ทำให้ยายอิมเปลี่ยนใจไปเลือกพรรคการเมืองที่ให้เงินมากกว่าแต่อย่างใด ในเรื่องของการรับเงินจากนักการเมืองผ่านหวัคคะแนนในหมู่บ้านกับการตัดสินใจในการลงคะแนนนั้น ยายอิมอธิบายว่า

“แต่ก่อนก็จริงอยู่ว่าถ้ารับเงินเขาจะต้องเลือกเขา แต่ว่าตอนนี้มันไม่เหมือนเดิมแล้ว ตอนนี้ไม่ได้ไปขอ เขาก็ให้ แต่ถ้าไม่เอา เขาจะแกล้งใจ คิดว่าเราเกลียดเขา กลัวเขา

เกลียดเขาชัง ก็เลยต้องรีบ เวลาเราจะเลือก เรามีอยู่ในใจ แต่ว่าเราจะต้องไม่ไปขอเขา
ไม่ถามเอา ไม่ได้บอกว่าเอามาให้ฉันแล้วฉันจะเลือกคุณนะ ไม่ได้ว่าอย่างนั้น”

จากเรื่องราวข้างต้นของชาวบ้าน “ชุมชนปรารถนา” พบว่าตัวละครที่มีสถานภาพทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองที่ต่างกัน เช่น ชาวบ้านที่ทำมาค้าขายอย่างยายอ้อม ชาวบ้านผู้มีกิจการธุรกิจใหญ่โตอย่างเสี่ยเฉลียว ชาวบ้านทั่วไปที่ทำการเกษตรเป็นหลักอย่างพ่อใหญ่เสริม ผู้ใหญ่บ้านและผู้นำชุมชนอย่างพ่อเชียง พระครูนักพัฒนา นักการเมืองท้องถิ่นอย่างพ่อผิน และนักการเมืองและนายทุนระดับจังหวัดอย่าง ส.ส. ชูชาติ ฯลฯ ตัวละครเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการสร้างความหมายของการเมืองในชีวิตประจำวันให้เกิดขึ้นในเวทีการเมืองของชาว “ชุมชนปรารถนา” ความหมายดังกล่าววางทาบอยู่บนการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ที่เอนก (2552) ได้กล่าวไว้ และอ้างว่าเป็นมิติสำคัญของการทำความเข้าใจการเมืองในหมู่บ้านชนบทไทยในช่วงสิบกว่าปีที่ผ่านมา เอนกได้กล่าวไว้อย่างชัดเจนในหนังสือ *สองนคราประชาธิปไตย* ว่า แม้การจ่ายเงินเพื่อการซื้อเสียงในช่วงเลือกตั้งมีมากมาย แต่ “การจ่ายเงินทองของนักการเมืองเพื่อหล่อเลี้ยงระบบอุปถัมภ์ ซึ่งคอยช่วยเหลือเกื้อกูลชาวบ้านและท้องถิ่นในช่วงก่อนและหลังการเลือกตั้ง [ต่างหากที่] ชี้ชัดว่าใครจะกำชัยชนะในการแข่งขันทางการเมืองมากกว่าสิ่งอื่นใด” (เอนก 2552: 29) นั่นก็คือการทำความเข้าใจนิกการเมืองหรือการอุปถัมภ์ทางการเมืองมีอาจพิจารณาอยู่ในช่วงเวลาและบริบทของการเลือกตั้งได้เพียงอย่างเดียว สำหรับเอนก “ชาวบ้านส่วนใหญ่คำนึงถึงผลประโยชน์ระยะยาวมากกว่าการรับอามิสสินจ้างในช่วงหาเสียง แต่ไม่ได้หมายความว่าเขาจะไม่รับเงิน” (เพ็งอ้าง) นอกจากนี้ การทำความเข้าใจการ “ซื้อขายเสียง” และการตัดสินใจลงคะแนนของชาวบ้านนั้น เอนกเสนอว่าเราควรพิจารณาจากมุมมองของความสัมพันธ์ในท้องถิ่นมากกว่าที่จะพิจารณาว่าเป็นการตัดสินใจบนฐานของปัจเจกคดี สำหรับเอนก การซื้อขายเสียง “ไม่ได้เป็นเรื่องความเห็นแก่ตัว...หากมีธาตุของการประเมิณผลงานในอดีตของผู้สมัครและผลประโยชน์ที่ผู้สมัครและผลประโยชน์ที่คาดว่าผู้สมัครจะนำมาให้แก่ชุมชนเช่นกัน” (เพ็งอ้าง) ข้อเสนอของเอนกข้างต้นมีความน่าสนใจและสอดคล้องกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นใน “ชุมชนปรารถนา” อย่างมีอาจปฏิเสธได้

อย่างไรก็ดี สิ่งที่จะต้องการการอธิบายเพิ่มเติมนอกเหนือจากเรื่องของการตัดสินใจทางการเมืองที่มากกว่าการซื้อขายเสียงแบบพินๆ ก็คือ ในสังคมชนบทสมัยใหม่ที่ปัจจัยการผลิตและช่องทางการสร้างรายได้ในชุมชนมีความหลากหลายมากขึ้น (เช่น จากการท่องเที่ยว จากการปลูกยางพารา จากการรับจ้าง จากการระดมทุนผ่านมหรกรรมงานบุญของวัดประจำหมู่บ้าน ฯลฯ) ความไม่แน่นอนในการดำรงชีพที่มีความหลากหลายและครอบคลุมมากกว่าเรื่องความเสี่ยงทางเศรษฐกิจแต่เพียงอย่างเดียว (เช่น การบุกรุกของนายทุนที่ดิน เรื่องของปัญหาอุตสาหกรรมอุตสาหกรรม เรื่องของการขัดผลประโยชน์ระหว่างนักการเมืองท้องถิ่นและระหว่างชาวบ้านด้วยกัน ฯลฯ) ตลอดจนเรื่องของความมั่งคั่งปรารถนาของชาวบ้านเพื่อให้ได้มาซึ่งโอกาสในการพัฒนาดตนเองและชุมชนที่ก้าวพ้นไปจากการพึ่งพาการอุปถัมภ์

แต่เพียงอย่างเดียว ปรากฏการณ์ใหม่ๆ เหล่านี้มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจและปฏิบัติการทางการเมืองของชาวบ้านอย่างไร? แน่นอนว่าเราจะจะไม่กลับไปยึดเอาการเลือกตั้งหรือการเข้าร่วมชุมนุมเคลื่อนไหวกว้างขวางในประเด็นทางสังคมในฐานะที่เป็นคำตอบตายตัวของการอธิบายความเป็นผู้กระทำการของชาวบ้านอย่างทำงานส่วนใหญ่อย่างอีกแล้ว แต่อะไรจะเป็นกรอบความคิดที่จะช่วยอธิบายพลวัตทางการเมืองของคนชนบทในสังคมสมัยใหม่เหล่านี้ได้?

ความปรารถนาและเศรษฐกิจการเมืองเชิงศีลธรรมของความพึงพิงได้

หนังสือ *The Moral Economy of the Peasant* งานเขียนชิ้นสำคัญของ James C. Scott นักมานุษยวิทยา รัฐศาสตร์ ผู้สนใจปฏิบัติการในชีวิตประจำวันของชาวนา อาจนำมาอภิปรายเพื่อการพิจารณาชีวิตทางการเมืองของคนชนบทไทยได้มากขึ้น ในงานชิ้นดังกล่าว Scott เสนอว่า ในสังคมชาวนาดั้งเดิมจะมีการจัดการทางสังคมผ่านสิ่งที่เรียกว่า “เศรษฐกิจศีลธรรม” (moral economy) ซึ่งตั้งอยู่บนหลักการ “ปลอดภัยไว้ก่อน” (safety-first principle) หรือพูดอีกแบบก็คือ ชาวนาเป็นตัวแสดงทางสังคมที่มีความกังวลเรื่องความเสี่ยงในชีวิตประจำวันอยู่เสมอ การตระหนกถึงเรื่องความเสี่ยง (ซึ่งในที่นี้อาจจะหมายรวมถึงภาวะอดอยาก การเจ็บไข้ได้ป่วยจนไม่สามารถทำมาหากินได้ การต้องเผชิญกับภาวะแร้นแค้นหรือหายนภัยทางธรรมชาติ ภาวะผลผลิตทางการเกษตรล้มเหลว การถูกขูดรีดเอาเปรียบจากการเก็บภาษีหรือค่าเช่าที่ดิน ตลอดจนการแข่งขันในระบบตลาดและโครงสร้างที่ไม่เป็นธรรมของการถือครองที่ดิน) ทำให้ชาวนา โดยเฉพาะรายที่มีการถือครองทรัพยากรการผลิตในระดับต่ำและมีรายได้น้อย ต้องพยายามชวนชววยในการสร้างกลไกทางสังคมที่สามารถจะอุ้มชูและดูแลตนเองและครอบครัวในยามที่ต้องเผชิญกับสภาวะที่เลวร้ายได้

หัวใจของการจัดการความเสี่ยงคือเพื่อให้เกิดสภาวะที่มั่นคงของการมีอยู่มีกินที่เพียงพอต่อการยังชีพ (subsistence) ชาวนาเลือกที่จะใช้กลวิธีต่างๆ เช่น การดำรงรักษาระบบวงศาคณาญาติ การจัดโครงสร้างชุมชนที่เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์และการมีปฏิสัมพันธ์ต่างตอบแทน (reciprocity relations) การสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมตัวแสดงที่หลากหลาย การจัดตั้งกลุ่มสวัสดิการในหมู่บ้าน การยอมอยู่ภายใต้การอุปถัมภ์ของผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่น การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับพ่อค้าท้องถิ่น หรือการแลกเปลี่ยนแบ่งปันผลผลิตระหว่างชาวนาด้วยกัน นอกจากกลไกทางสังคมแล้ว ชาวนายังเลือกที่จะคำนวณและตัดสินใจทางเศรษฐกิจ เช่น เมื่อมีการต้องเลือกระหว่างการทำเกษตรเพื่อการบริโภคเป็นหลักกับการปรับเปลี่ยนวิถีการผลิตไปสู่การผลิตเพื่อบ่อนตลาด ชาวนามักเลือกวิถีทางที่มีความเสี่ยงน้อยและสร้างความมั่นคงให้ได้ มากกว่าที่จะเลือกเส้นทางที่อาจจะนำมาซึ่งผลกำไรสูงสุด แต่ตั้งอยู่บนความเสี่ยงที่สูงเกินกว่าที่ตนเองจะรับได้ ข้อเสนอดังกล่าวตรงกับข้อเสนอของ Michael Moerman (1968) เรื่องการตัดสินใจของชาวนาเกี่ยวกับรูปแบบการผลิตข้าว และงานศึกษาความ

สัมพันธ์ของผู้คนกับวัฒนธรรมข้าวในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ของ Lucien Hanks (1972) ที่เสนอว่า เป้าหมายของชาวนาในเรื่องการผลิตก็คือการมีข้าวเพียงพอสำหรับบริโภคในครัวเรือนตลอดทั้งปี ส่วนในเรื่องของการผลิตเพื่อจำหน่ายถือว่ามีความสำคัญมาเป็นอันดับสอง หลักการปลอดภัยไว้ก่อนนี้ไม่เพียงจำกัดอยู่แต่เพียงอาณาบริเวณของการทำการเกษตรและกิจการภายในหมู่บ้านเท่านั้น Scott เสนอว่าชาวบ้านเลือกที่จะพัฒนาความสัมพันธ์ในหลายๆ ลักษณะกับตัวแสดงและสถาบันจากภายนอก ไม่ว่าจะเป็นชนชั้นนำในท้องถิ่น เจ้าหน้าที่รัฐ พ่อค้า ตลอดจนสถาบันต่างๆ ของรัฐ ผ่านความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ แต่แม้ว่าความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์จะมีลักษณะและเงื่อนไขที่หลากหลาย แต่ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ในสังคมชาวนานั้นท้ายที่สุดแล้วก็หนีไม่พ้นที่จะตั้งอยู่บนพื้นฐานของจริยธรรมว่าด้วยการมีอยู่มีกินเพื่อยังชีพ (Subsistence Ethics)

ข้อเสนอดังกล่าวด้วยเศรษฐกิจศีลธรรมของ Scott อาจมีข้อจำกัดเมื่อนำมาพิจารณาภาวะทางสังคมในชุมชนปรารถนา ที่ซึ่งฐานของการผลิตและการทำมาหากินของชาวบ้านได้ก้าวข้ามผ่านความต้องการเพียงแค่การยังชีพไปสู่การผลิตเพื่อกำไร การสร้างรายได้จากโอกาสทางเศรษฐกิจที่หลากหลาย การรับเอาโอกาสที่นโยบายของพรรคการเมืองและนักการเมืองทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่นได้เชื่อมต่อกับหมู่บ้านกับระบบตลาดและโครงการการพัฒนาให้ไว้ รวมไปถึงการที่เครือข่ายผลประโยชน์ (อาทิ หัวะแนนและนักการเมือง) ยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือเมื่อชาวบ้านต้องตกอยู่ในสถานะที่ตนเองไม่สามารถควบคุมได้ เช่น ในกรณีที่เกิดความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านในการประกอบอาชีพ หรือการคุกคามของนายทุนในเรื่องที่ดินสาธารณะจนเป็นเรื่องขึ้นศาล นี่เองที่อาจพูดได้ว่าสิ่งสำคัญที่ทำให้ระบบอุปถัมภ์ดำรงอยู่ ไม่ได้อยู่ที่อำนาจหรืออิทธิพลของผู้อุปถัมภ์ในการบังคับหรือข่มขู่ผู้ที่มีอำนาจหรือทรัพยากรน้อยกว่าตน และผู้อยู่ใต้การอุปถัมภ์ก็ได้้อย่างจำใจเนื่องจากภาวะปริมน้ำไร้หนทางในการทำมาหากินและต้องเผชิญกับความเสี่ยงตลอดเวลา ในทางกลับกัน ความชอบธรรมของผู้อุปถัมภ์มาจากความเหมาะสมของจังหวะเวลา ลักษณะ และความครอบคลุมของการให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลหรือคุณประโยชน์ที่ผู้อุปถัมภ์นั้นมีให้แก่ผู้ที่อยู่ภายใต้การอุปถัมภ์ โดยเฉพาะการได้รับการช่วยเหลือในคราวที่ต้องประสบกับภาวะล่อแหลมที่ชาวบ้านไม่สามารถควบคุมได้ ในแง่นี้ ผู้เขียนต้องการที่จะชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างสิ่งที่ Scott เรียกว่า “ความเสี่ยง” (risk) ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานที่ทำให้ชาวนายอมรับระบบอุปถัมภ์ ในฐานะที่เป็นหลักประกันการยังชีพแบบดั้งเดิม กับสิ่งที่ผู้เขียนพิจารณาว่าเป็น “สถานะที่ไม่สามารถควบคุมได้” (precariousness)⁷ อันเป็นสภาวะการณ์ที่สามารถดำรงอยู่ในสังคมสมัยใหม่และในชนบท

⁷ ขอขอบคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.เกษียร เตชะพีระ ที่แนะนำให้ผู้เขียนให้ความสนใจไม่เพียงแต่กับภาวะความเสี่ยง (risk) แบบที่ Scott เสนอ แต่ให้พิจารณาสิ่งที่เรียกว่า precariousness หรือสถานะที่ไม่สามารถควบคุมได้ในสังคมชนบทไทยในปัจจุบันด้วย

ปัจจุบัน ทุกวันนี้ชาวบ้านสามารถพัฒนาช่องทางทำมาหากินที่หลากหลายมากขึ้น และมีกลไกรองรับความเสี่ยงทางสังคมและเศรษฐกิจ เช่น การกู้ยืมเงินธนาคารและกองทุนหมู่บ้าน การทำประกันชีวิต และการเข้าสู่ระบบประกันราคาพืชผลเกษตรกรรม เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนมองว่าแม้ว่าชาวบ้านจะสามารถจัดการกับความเสี่ยงในระยะยาวได้มากขึ้น แต่การที่ในบางครั้งชาวบ้านอาจจะต้องเผชิญกับสถานะที่ตนเองไม่สามารถควบคุมได้ ก็ทำให้พวกเขายังคงไม่ละทิ้งความสัมพันธ์บนฐานเศรษฐกิจศีลธรรมไปเสียทั้งหมด ระบบอุปถัมภ์ที่มีมาแต่เดิมยังคงถูกใช้เป็นทุนทางสังคมที่สำคัญ เพียงแต่ว่าระบบอุปถัมภ์ดังกล่าวไม่ได้ทำหน้าที่เป็นหลักประกันของการยังชีพแบบพื้นฐานอีกต่อไป หากได้เปลี่ยนไปทำหน้าที่เป็นปัจจัยผลักดันเพื่อส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่นตามที่ชาวบ้านได้วาดหวังไว้

ข้อถกเถียงในเรื่องการเปลี่ยนผ่านของสังคมชานาตั้งแต่เดิมมาสู่สังคมแบบใหม่ไม่เพียงช่วยให้เราตั้งคำถามว่าความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ที่ดำรงอยู่ในวิถีปฏิบัติทางการเมืองของคนชนบทในทุกวันนี้มีความแตกต่างไปจากสังคมชานาแบบดั้งเดิมอย่างไรบ้างเท่านั้น แต่เราอาจจะเชื่อมโยงไปถึงว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองของชาวบ้านผ่านทางกลไกการลงคะแนนให้กับผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการเลือกตั้งนักรการเมืองในระดับท้องถิ่นมีฐานทางเศรษฐกิจเชิงศีลธรรมแบบใหม่หรือไม่อย่างไร พูดยกอีกอย่างก็คือ เมื่อสังคมชนบทในปัจจุบันมีลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างเห็นได้ชัดจากเมื่อหลายสิบปีก่อน⁸ ระบบความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์และเศรษฐกิจเชิงศีลธรรมนั้นดำรงอยู่ในระบบความสัมพันธ์และวิถีคิดของชาวบ้านที่เชื่อมโยงกับการเลือกตั้งอย่างไร? ระบบอุปถัมภ์ถูกลดทอนลงเหลือเพียงแค่วาระชั่วคราวครั้งชั่วคราวของการซื้อสิทธิ์ขายเสียงระหว่างนักรการเมือง หัวคะแนน และชาวบ้านอย่างนั้นหรือ? หรือว่าการขายเสียงของชาวบ้านเป็นเพียงการเห็นแก่เงินตราที่อยู่ตรงหน้า ในขณะที่ระบบอุปถัมภ์ถูกทำให้หมดความสำคัญลงไป เนื่องจากชานามีความสามารถในการจัดการความเสี่ยงทางเศรษฐกิจและสังคมมากขึ้น ซึ่งทำให้เขาต้องพึ่งพาอำนาจและอิทธิพลในความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์น้อยลง? สำหรับการตอบคำถามดังกล่าว การทำความเข้าใจข้อเสนอที่ออกมาได้แก่ “เศรษฐกิจศีลธรรม” น่าจะให้ภาพที่กว้างขึ้น และนำไปสู่การอธิบายสังคมชนบทที่ซับซ้อนมากขึ้นได้

⁸ เช่น ชานาเปลี่ยนสถานะจากผู้ผลิตมาเป็นแรงงานในอุตสาหกรรมเกษตรและอุตสาหกรรมนอกภาคการเกษตร หรือไม่ก็เปลี่ยนแปลงบทบาทเป็นผู้ประกอบการด้านการเกษตรและอุตสาหกรรมบริการ (อภิชาติและคณะ 2553) ระดับรายได้ของชานาที่สูงขึ้นกว่าแต่ก่อน การเข้ามาของนโยบายการพัฒนาของรัฐและสำนึกความเป็นชาติที่ปะทะประสานกับแนวคิดและวิถีชีวิตของชาวบ้าน (รัตนา 2550, Ratana 1997) และการบูรณาการการผลิตและการบริโภคของชาวบ้านเข้าสู่ระบบตลาดอย่างเต็มตัว (อานันท์ 2553)

งานศึกษาสังคมชนบทเวียดนามของ Samuel Popkin (1979) ในหนังสือเรื่อง *The Rational Peasant: The Political Economy of Rural Society in Vietnam* ได้แย้งงานที่ออกมาก่อนหน้านี้ของ Scott ซึ่งเสนอรูปแบบความสัมพันธ์ของสังคมชาวนาที่ตั้งอยู่บนฐานเศรษฐกิจเชิงศีลธรรม Popkin เสนอมุมมองทาง “เศรษฐกิจการเมือง” ในการทำความเข้าใจสังคมชาวนาแบบใหม่ ซึ่งเขาเห็นว่าไม่ได้ดำรงอยู่ในลักษณะของความสัมพันธ์ในหมู่บ้านที่แยกตัวออกจากโลกภายนอก หรือเป็นปฏิปักษ์กับอำนาจรัฐและพลังของตลาดและทุน ในสภาวะปัจจุบันที่ชาวนาแต่ละคนต้องแสวงหาช่องทางสร้างรายได้เพื่อชีวิตที่ดีขึ้น และการต้องรับผิดชอบต่อภาษีและรายจ่ายต่างๆ ในชีวิตประจำวัน ทำให้ชาวนาต้องพิจารณาวิเคราะห์ช่องทางการทำมาหากินอย่างเป็นเหตุเป็นผล มีการคำนวณผลได้ผลเสีย และเลือกที่จะดำเนินการตามช่องทางที่ตนคิดว่าจะนำมาซึ่งประโยชน์ต่อตนเองและครอบครัวมากที่สุด แม้ว่าในบางครั้งทางเลือกดังกล่าวจะต้องเผชิญกับความเสี่ยงหรืออาจจะขัดกับสวัสดิการหรือผลประโยชน์ของหมู่บ้านโดยรวมก็ตาม

สำหรับ Popkin ชาวนาเป็นผู้ที่พร้อมจะแสวงหาโอกาสเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์สูงสุดและยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นเท่าที่จะทำได้ ในขณะที่นักเศรษฐกิจศีลธรรมอย่าง Scott เชื่อว่าชาวนาต้องการธำรงโครงข่ายทางสังคมที่เป็นหลักประกันเพื่อการยังชีพ และเลือกที่จะไม่แสวงหาช่องทางทำมาหากินในแบบต่างๆ หากว่าความเสี่ยงนั้นอาจจะยังผลให้ชาวนาและครอบครัวตกอยู่ในสภาวะสิ้นเนื้อประดาตัว Popkin แย้งว่าแม้ว่าในช่วงเวลาที่ไม่ได้เป็นวิกฤตการณ์ ชาวนาก็พร้อมอยู่แล้วที่จะสรรคสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจให้ตนเองในชีวิตประจำวัน และเนื่องจากว่าสังคมหมู่บ้านไม่ได้ทำหน้าที่เป็นหลักประกันสวัสดิการให้กับชาวนาอย่างถึงที่สุด ชาวนาก็ต้องค้นหาช่องทางอื่นๆ ในการสร้างหลักประกันและลดความเสี่ยงให้กับตนเอง และนั่นเป็นสาเหตุว่าทำไมชาวนาจึงเลือกที่จะเข้าสู่การทำการเกษตรเชิงพาณิชย์และให้ความร่วมมือกับหน่วยงานและนโยบายรัฐ ทั้งนี้ก็เพื่ออำนวยความสะดวกที่มากขึ้นให้กับตนเองในการเข้าถึงประโยชน์อันพึงมีพึงได้จากการลงทุนและการเป็นพลเมืองของรัฐ โดยมีต้องรอให้ระบบความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ที่มีอยู่นั้นสั่นคลอนลงเสียด้วยซ้ำ

ชาวบ้านใน “ชุมชนปรารภณา” ผนวกเอาความสัมพันธ์ทั้งสองมิติ นั่นคือเศรษฐกิจศีลธรรมและเศรษฐกิจการเมือง เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการเผชิญหน้ากับการเปลี่ยนแปลงในชุมชน ในบางครั้งเครือข่ายอุปถัมภ์ที่มีมาแต่เดิมก็เป็นเสมือนทุนที่สังคมชนบทมิให้ไว้เพื่อรองรับภัยในยามคับขัน และในบางครั้งความสัมพันธ์ที่ตั้งอยู่บนความเสี่ยงและการลงทุนเพื่อประโยชน์สูงสุด ความสัมพันธ์ทางสังคมที่ซับซ้อนนี้เป็นกลวิธีที่คนชนบทเลือกใช้เพื่อให้ได้มาซึ่งโอกาสในการพัฒนาตนเองและชุมชน ในด้านหนึ่ง การมองชนบทในแบบที่นักเศรษฐศาสตร์ศีลธรรมอธิบายว่าหมู่บ้านเป็นชุมชนที่มีลักษณะปิด มีความเป็นเอกเทศ และมีเสถียรภาพสูง ทำให้นักเศรษฐศาสตร์ศีลธรรมมักจะพิจารณาการปรากฏตัวของอำนาจรัฐหรือพลังของธนาภิการการเมืองในหมู่บ้านว่าเป็นการ “รุกคืบ” หรือ “ทำลาย” วิถีชีวิตชนบท

ดั้งเดิม มากกว่าจะมองว่าในความเป็นจริงแล้วชาวบ้านในชนบทมีพลวัตในตัวเอง และในหลายๆ ครั้งก็เป็นผู้ริเริ่มการสถาปนาความสัมพันธ์กับรัฐ นักการเมือง โอกาสทางเศรษฐกิจ และสถาบันทางสังคมอื่นๆ ที่เอื้อประโยชน์ให้แก่พวกเขาด้วย ในอีกด้านหนึ่ง การมองแบบนักเศรษฐศาสตร์การเมืองที่มองว่าชาวบ้านเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวและไม่สนใจเรื่องของชุมชนและคนอื่น ทำให้เรามีความเข้าใจแบบตื้นเขินว่าการที่ชาวบ้านรับเงินจากนักการเมืองเป็นการ “ขายเสียง” เพื่อแลกกับผลประโยชน์เฉพาะหน้า โดยขาดจิตสำนึกทางการเมืองอย่างสิ้นเชิง หากเราจะทำความเข้าใจการเมืองของชนบทไทยและเข้าใจว่าชาวบ้านมีความต้องการและมีความตระหนักรู้ถึง “ความพึงมีพึงได้” ที่ตนจะได้รับไม่ต่างไปจากชนชั้นกลางทั่วไปได้อย่างไรนั้น เราจึงต้องพิจารณาทั้งจากมุมมองเศรษฐศาสตร์ศีลธรรมและเศรษฐศาสตร์การเมืองอย่างไม่อาจแยกจากกันได้เลย

หลายสิบปีที่ผ่านมา ชาวบ้านชุมชนปรารถนาได้พัฒนาความสัมพันธ์กับรัฐ ตลาด และตัวแสดงทางสังคมอื่นๆ จากภายนอก ในฐานะที่เป็นกลไกทางสังคมเพื่อรองรับความเสี่ยงทางเศรษฐกิจและการจัดการทรัพยากรมาโดยตลอด อาชีพในชุมชนมีความหลากหลายมากขึ้น ที่มาของรายได้ของชาวบ้านมาจากแหล่งต่างๆ ทั้งภาคเกษตรและนอกภาคเกษตร เช่น รายได้จากการพัฒนาหาดริมแม่น้ำและวัดประจำหมู่บ้านให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวชั้นนำของจังหวัด หลายสิบปีที่ผ่านมา ชาวชุมชนปรารถนาจำนวนไม่น้อยได้เดินทางออกจากหมู่บ้านเพื่อแสวงหาโอกาสทางสังคมและเศรษฐกิจ บ้างก็เดินทางกลับมาพัฒนาบ้านเกิดหลังจากที่สะสมประสบการณ์และทุนเพียงพอจากภายนอก กรณีของยายอิมเป็นตัวอย่างที่ดีของชาวบ้านในชนบทที่มีวิถีชีวิตที่ดิ้นรนต่อสู้ และมีความมุ่งมั่นปรารถนาที่จะพัฒนาตนเองและชุมชนท้องถิ่นให้มีความเจริญและมั่นคง พุดอีกอย่างก็คือ ชาวบ้าน “ชุมชนปรารถนา” ในทุกวันนี้ไม่ได้เป็นชาวไร่ชาวนาที่ต้องการเพียงแค่หลักประกันทางสังคมเพื่อการยังชีพแบบพินทุ์ อีกต่อไป สิ่งที่เขาต้องการคือโอกาสของการพัฒนาตนเองในทางเศรษฐกิจและสังคม โอกาสในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างไม่ถูกเบียดเบียนจากอิทธิพลที่ไม่ชอบธรรม โอกาสในการได้มาซึ่งโครงการพัฒนาและความรับผิดชอบของรัฐต่อชุมชนและชาวบ้าน ความต้องการโอกาสเหล่านี้ส่วนหนึ่งสะท้อนออกมาให้เห็นในการเมืองในชีวิตประจำวันของชาวบ้าน การดิ้นรนของยายอิมในการพัฒนาพื้นที่ริมหาดและการเรียกร้องให้ อบจ. สนับสนุนการสร้างถนนในบริเวณดังกล่าว การต่อสู้ของพ่อผินในเรื่องที่ดินกับนายทุนจนเป็นเรื่องเป็นราวและการพึ่งพิงความช่วยเหลือจาก ส.ส. ชูชาติในการต่อสู้คดี การสร้างสายสัมพันธ์แบบประโยชน์ต่างตอบแทนของพระครูเจ้าอาวาสนักพัฒนากับเสี่ยไพศาล ชำราชากร และนายทุนท้องถิ่น การรวมกลุ่มชาวบ้านผู้ประกอบการร้านอาหารด้วยกันเองเพื่อการต่อรองเรื่องค่าบำรุงพื้นที่กับคณะกรรมการหมู่บ้าน การจัดพิธีไหว้ศาลปู่ตาวาระพิเศษและการจัดพิธีไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คุ้มครองดูแลบริเวณบึงและหาดปีละหลายครั้ง และการที่ชาวบ้านไม่เลือกเสียเฉลียวมาเป็นนายก อบต. แม้จะรับเงินซื้อเสียงจากหัวคะแนนของเสียมาแล้ว แต่ก็ยังคงให้การสนับสนุนลูกชายของ ส.ส. ชูชาติและพรรคที่เขาสังกัดใน

การลงสมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. ในครั้งนี้ เหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นการเมืองในชีวิตประจำวันที่จะสะท้อนถึงการดิ้นรน การแสวงหาโอกาส และความพึงมีพึงได้ของชาวบ้าน “ชุมชนปรารถนา” การดิ้นรนในชีวิตประจำวันเหล่านี้เป็นการดิ้นรนเพื่อให้ได้มาซึ่งการสนับสนุนและโอกาสที่พวกเขาสามารถยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ตามที่พวกเขามุ่งหวังเอาไว้

ท่ามกลางความทะเยอทะยานในการพัฒนาตนเองและท้องถิ่นของ “ชุมชนปรารถนา” ดังกล่าว แน่แน่นอนว่าความไม่แน่นอนในชีวิตประจำวันหลายอย่างก็ยังคงดำรงอยู่ ทั้งเรื่องค่าครองชีพที่ผันผวน ภาระค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาของบุตร อนามัย ผู้สูงอายุ ราคาพืชผลการเกษตรที่ไม่แน่นอน การบุกรุกของนายทุนในเรื่องที่ดินและทรัพยากรอื่นๆ และปัญหายาเสพติด คำถามที่สำคัญก็คือ ท่ามกลางความไม่แน่นอนดังกล่าว ชาวบ้านสร้างหลักประกันอะไรขึ้นมา หลักประกันดังกล่าวเป็นไปตามที่ Scott หรือ Popkin เสนอไว้หรือไม่ หรือว่าในความเป็นจริงแล้ว ชาวบ้านผนวกเอาระบบความสัมพันธ์ทั้งแบบเศรษฐกิจเชิงศีลธรรมและเศรษฐกิจการเมืองเข้ามา และแสดงออกผ่านการสร้างความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนกับการเมืองในชีวิตประจำวันทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับจังหวัด และระดับชาติ ซึ่งในด้านหนึ่ง ความพึงมีพึงได้นั้นได้สะท้อนออกมาผ่านระบบเศรษฐกิจแบบศีลธรรมซึ่งยังปรากฏอยู่ในรูปแบบของการดำรงอยู่ของระบบอุปถัมภ์ ระบบพวกพ้อง และการมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านทางความสัมพันธ์ในรูปแบบของหัวหน้าคนของนักรการเมือง การรับเงินและของกำนัลจากผู้ลงสมัครรับเลือกตั้ง และในอีกด้านหนึ่งก็เป็นการคิดคำนวณเรื่องผลประโยชน์และโอกาสทางเศรษฐกิจในการพัฒนาตนเอง ซึ่งแสดงออกผ่านความสนใจที่มากขึ้นในเรื่องสวัสดิการหรือประโยชน์ที่ตนจะได้รับจากนโยบายของพรรคการเมือง และการออกไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติเพื่อเลือกผู้แทนมาทำงานตามที่ตนเองคาดหวัง แน่แน่นอนว่าความคาดหวังของชาวบ้านต่อผู้แทนในแต่ละระดับนั้นย่อมแตกต่างกันออกไป และวิธีคิดในการเลือกและประเมินผู้แทนในแต่ละระดับก็ต่างกันไปด้วย พ่อผินในฐานะนักรการเมืองท้องถิ่นจึงถูกเลือกและได้รับการคาดหวังจากยายอ้อมและชาวบ้านคนอื่นๆ แตกต่างไปจากที่ชาวบ้านเลือกและคาดหวังจาก ส.ส. ชูชาติและลูกชายซึ่งเป็นตัวแทนไปทำงานในระดับชาติ เราจะเข้าใจกระบวนการคิด การเลือก และความคาดหวังของชาวบ้านที่มีต่อผู้แทนในแต่ละระดับที่ต่างกันอย่างนี้ได้อย่างไร หากเราไม่ทำความเข้าใจกระบวนการดังกล่าวผ่านประสบการณ์และปฏิบัติการทางการเมืองในชีวิตประจำวันของชาวบ้าน

ในหนังสือ *สองนคราประชาธิปไตย* เอนก เหล่าธรรมทัศน์ ชี้ว่าในระบบการเมืองของการเลือกตั้งในไทยนั้น “การ ‘ซื้อขาย’ เสียงไม่ใช่เป็นเพียงการแลกเปลี่ยนเงินตรากับคะแนนเสียงเหมือนกับการซื้อขายสินค้าทั่วไป” (2552: 23) นั่นหมายความว่ามันมีมิติทางด้านสังคมวัฒนธรรมเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ในอดีต เมื่อระดับความยากจนในชนบทมีมาก หรือชาวบ้านที่อยู่ในภาคเกษตรสามารถพึ่งพิงตนเองได้น้อย ไม่มีทางเลือกในการดำรงชีวิตมากนัก จึงมีความเป็นไปได้ที่เงินจะมีความสำคัญ

มากในการตัดสินใจทางการเมือง หากแต่หลายทศวรรษที่ผ่านมา การเปลี่ยนแปลงในเชิงเศรษฐกิจทำให้ชาวบ้านมีระดับรายได้ที่สูงขึ้น มีช่องทางในการสร้างรายได้ และสามารถสร้างความมั่นคงให้กับตนเองได้มากขึ้น การที่ชาวบ้านมีรายได้ มีช่องทางเครือข่ายทางสังคมที่กว้างขวาง และมีโอกาสในการเข้าถึงผลประโยชน์จากนโยบายของรัฐมากขึ้นนี่เองที่ทำให้ระบบอุปถัมภ์แบบดั้งเดิมเปลี่ยนแปลงไป แต่เดิมระบบอุปถัมภ์มีลักษณะของการใช้เงินผนวกกับการสร้างความสัมพันธ์ส่วนตัว แต่ในปัจจุบัน ระบบอุปถัมภ์มีลักษณะที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่เป็นทางการมากขึ้น เช่น ผ่านการลงสมัครรับเลือกตั้ง ผ่านทางนโยบายการพัฒนา และผ่านการสนับสนุนสวัสดิการชุมชน

เงินตราที่ถูกนำมาใช้ในการ “ซื้อเสียง” ได้ทำหน้าที่เชิงสัญลักษณ์ในความสัมพันธ์ทางการเมืองแบบใหม่ในฐานะที่เป็นตัวเชื่อมระหว่างนักการเมืองกับชาวบ้าน หรือเป็นใบเบิกทางสร้างความสัมพันธ์ระหว่างนักการเมืองกับชุมชน บนความคาดหวังที่ว่าจะสามารถสถาปนาความสัมพันธ์ในรูปแบบอื่นๆ ให้งอกงามหลากหลายมากขึ้นในอนาคต พูดอีกอย่างก็คือ ระบบธนาภิบาลเมืองแบบเก่าได้เปลี่ยนไประดับหนึ่ง ในสมัยก่อน นักการเมืองมีความคาดหวังว่าเมื่อจ่ายเงิน “ซื้อเสียง” ไปแล้ว ชาวบ้านต้องลงคะแนนให้กับตน ดังนั้น การจ่ายเงินให้กับหัวคะแนนไปแล้ว แต่ตนกลับไม่ได้รับการเลือกตั้ง จึงถือเป็นความล้มเหลวของการทำงานของระบบเครือข่ายอุปถัมภ์และยุทธศาสตร์การซื้อเสียง ผลคือนักการเมืองอาจจะ “จัดการ” กับหัวคะแนนที่นำเงินไปแจกในหมู่บ้าน แต่ในปัจจุบัน การตัดสินใจทางการเมืองของชาวบ้านสามารถคาดการณ์ได้ค่อนข้างยาก นักการเมืองจึงต้องสร้างฐานของคะแนนนิยมในหลายรูปแบบทั้งแบบที่เป็น “เศรษฐกิจศีลธรรม” และ “เศรษฐกิจการเมือง” ไปพร้อมๆ กัน

วิถีคิดที่แสดงออกถึงความซับซ้อนของการตัดสินใจเลือกผู้แทนของชาวบ้านและการพิจารณาการเมืองในชีวิตประจำวันของผู้คนในชนบท นำมาซึ่งความเข้าใจว่าทำไมระบบหัวคะแนนและการใช้เงินในการเลือกตั้งจึงยังคงมีความสำคัญ หากแต่ไม่ใช่ปัจจัยชี้ขาดในการเลือกตั้งเสมอไป นักการเมืองในทุกระดับก็ตระหนักมากขึ้นว่าการให้การอุปถัมภ์ผ่านความสัมพันธ์ส่วนตัว ช่องทางหัวคะแนน และการใช้เงิน “ซื้อเสียง” นั้นเป็นเพียงช่องทางหนึ่ง ซึ่งไม่ใช่ช่องทางสุดท้ายหรือเป็นช่องทางที่มีประสิทธิภาพที่สุดในความเป็นจริง ระบบอุปถัมภ์แบบดังกล่าวเป็นเสมือนการวางฐานรากของความสัมพันธ์ทางการเมืองที่ตั้งอยู่บนเศรษฐกิจศีลธรรมแบบดั้งเดิม แต่ช่องทางที่วันนี้ต้องการการต่อยอดความสัมพันธ์ทางการเมืองที่ซับซ้อนและเป็นรูปธรรมมากขึ้น นั้นเป็นสาเหตุที่ทำให้การนำเสนอแนวทางนโยบายการพัฒนาชุมชนที่กว้างขึ้นและการชี้ให้เห็นช่องทางในการพัฒนาศักยภาพทางเศรษฐกิจของชาวบ้านมักจะถูกนำมาผนวกในการหาเสียงเลือกตั้งด้วย เพราะนโยบายเหล่านี้ตอบสนองความต้องการของชาวบ้านที่มีทัศนคติต่อการดำรงชีพที่ข้ามพ้นประเด็นการยังชีพแบบพอเพียงไปสู่การตระหนักและให้ความสำคัญกับความปรารถนาและความพึงมีพึงได้แล้ว

การมองไม่เห็นเจตจำนงและความมุ่งมาดปรารถนาของชาวบ้าน ตลอดจนการไม่ยอมรับถึงการตระหนักรู้ในเรื่องสิทธิและความพึงมีพึงได้ทั้งในเชิงเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมของคนชนบทในทุกวันนี้ ถือเป็นอุปสรรคและเป็นปัญหาสำคัญในการทำความเข้าใจการเมืองที่เกิดขึ้นในชนบทไทยปัจจุบัน ปัญหาและอุปสรรคที่ว่านี้จะไม่อาจก้าวข้ามพ้นไปได้เลย หากเรายังคงยึดติดการพิจารณาการเมืองของคนชนบทจากมุมมองของการเลือกตั้งและการจัดตั้งขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแต่เพียงอย่างเดียว ในเมื่อการต่อสู้ดิ้นรนของคนชนบทเกิดขึ้นในทุกวันตั้งแต่ตื่นเช้าจนกระทั่งเข้านอน การทำความเข้าใจชีวิตทางการเมืองของเขาเหล่านั้นจึงไม่อาจถูกลดทอนลงเหลือเพียงแค่วาระทางการเมืองที่ชนชั้นกลางในเมืองให้ความสนใจและมุ่งให้คำตอบแต่เพียงเท่านั้น

รายการอ้างอิง

เอกสารภาษาไทย

- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. 2553. *การเป็นสมัยใหม่กับแนวคิดชุมชน*. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. 2545. *ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่*. กรุงเทพฯ: วิชาษา.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2534. "รัฐธรรมนูญฉบับวัฒนธรรมไทย." *ศิลปวัฒนธรรม* 11 (1).
- _____ 2552. *รากหญ้าสร้างบ้าน ชนชั้นกลางสร้างเมือง*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- ประจักษ์ ก้องกีรติ. 2552. "นิทานสอนใจว่าด้วยความไม่ จน เจ็บของผู้เลือกตั้งชนบท: มายาคติและอคติของนักรัฐศาสตร์ไทย." *ฟ้าเดียวกัน* 6 (4).
- ประกาส ปิ่นตบแต่ง. 2541. *การเมืองบนท้องถนน: 99 วัน สมัชชาคนจน และประวัติศาสตร์การเดินขบวนชุมนุมประท้วงในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: ศูนย์วิจัยและผลิตตำรา มหาวิทยาลัยเกริก.
- _____ 2552. *กรอบการวิเคราะห์การเมืองแบบทฤษฎีขบวนการทางสังคม*. เชียงใหม่: มูลนิธิไฮนริค เบิลล์ สำนักงานภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้.
- ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคณะ. 2545. *วิถีชีวิต วิถีสู้: ขบวนการประชาชนร่วมสมัย*. เชียงใหม่: ตรีสิน.
- พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์. 2546. "ความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจกับการเมืองในการเปลี่ยนแปลงของสังคมเกษตรและขบวนการชาวนาในสังคมไทยปัจจุบัน: ข้อสังเกตเชิงวิพากษ์." แปลโดย ชนิตา ชิตบัณฑิตย์ กนกรัตน์ เลิศชูสกุล และ ชัยธวัช ตูลาทล. *ฟ้าเดียวกัน* 1 (1).
- ยศ สันตสมบัติ. 2546. *พลวัตและความยืดหยุ่นของสังคมชาวนา: เศรษฐกิจชุมชนภาคเหนือและการปรับกระบวนการทัศน์ว่าด้วยชุมชนในประเทศโลกที่สาม*. กรุงเทพฯ: โครงการเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านไทย.
- รัตนา โตสกุล. 2550. "ชาวนาอีสาน ชาติไทย และการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย." *วารสารสังคมศาสตร์ (คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่)* 19 (1).
- เวียงรัฐ เนติโพธิ์. 2546. "เจ้าพ่ออุปถัมภ์กับรัฐอุปถัมภ์." *วารสารสังคมศาสตร์ (คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)* 34 (1).
- _____ 2554. "วิเคราะห์กระจายอำนาจท้องถิ่นแบบไทยๆ (1) และ (2)." เข้าถึงวันที่ 30 กันยายน 2554. <http://www.prachatai.com/journal/2008/10/23858>.
- เสกสรรค์ ประเสริฐกุล. 2553. *การเมืองภาคประชาชน*. กรุงเทพฯ: วิชาษา.
- อภิชาติ สถิตนิรามัย และคณะ. 2553. *รายงานเบื้องต้นโครงการวิจัยการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและสังคมของชนชั้นใหม่*. กรุงเทพฯ: สถาบันศึกษานโยบายสาธารณะ.
- อมรา พงศาพิชญ์ และปรีชา คูวินทร์พันธุ์. บรรณาธิการ. 2543. *ระบบอุปถัมภ์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อานันท์ กาญจนพันธุ์. 2544. *มติชุมชน: วิธีคิดท้องถิ่นว่าด้วยสิทธิ อำนาจ และทรัพยากร*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

_____ 2553. "พื้นที่ความรู้และกลไกเชิงซ้อนในจินตนาการใหม่ของสังคมเปลี่ยนผ่าน." บทความนำเสนอในการประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่อง "จินตนาการใหม่ทางสังคมวิทยาเพื่อรับมือกับความเสี่ยงทางสังคมชนิดใหม่" จัดโดย สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ร่วมกับคณะกรรมการสภานโยบายแห่งชาติ สาขาสังคมวิทยา.

เอนก เหล่าธรรมทัศน์. 2552. *สองนคราประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: คปไฟ.

แอนดรูว์ วอลท์เกอร์. 2550. "รัฐธรรมนูญชาวบ้าน: พื้นที่ทางวัฒนธรรมการเมืองในชีวิตประจำวัน." แปลโดย พรรณพิไล กิจสุดแสง. เว็บไซต์มหาวิทยาลัยเที่ยงคืน. 29 มิถุนายน. <http://61.47.2.69/~midnight/midnight2544/0009999639.html>

เอกสารภาษาอังกฤษ

Anyarat Chatthrakul. 2010. "Thai Electoral Campaigning: Vote-Canvassing Networks and Hybrid Voting." *Journal of Current Southeast Asian Affairs* 29 (4).

Askew, Marc. 2008. *Performing Political Identity: The Democrat Party in Southern Thailand*. Chiang Mai: Silkworm Books.

Calahan, William A. 2005a. "Social Capital and Corruption: Vote Buying and the Politics of Reform in Thailand." *Perspectives on Politics* 3 (3).

_____ 2005b. "The Discourse of Vote Buying and Political Reform in Thailand." *Pacific Affairs* 78 (1).

Calahan, William A. and Duncan McCargo. 1996. "Vote-Buying in Thailand's Northeast: The July 1995 General Election." *Asian Survey* 36 (4).

Chairat Charoensin-o-lan. 2010. "Rural-Urban Networks and Transitions in Asia: Re-Spatializing Cultural and Political Imaginaries." Draft paper. Singapore: Asia Research Institute.

Connors, Michael Kelly. 2007. *Democracy and National Identity in Thailand*. Copenhagen: Nordic Institute for Asian Studies.

Hanks, Lucien. 1972. *Rice and Man: Agricultural Ecology in Southeast Asia*. New York: Aldine Atherton.

Kemp, Jeremy. 1988. "Community and State in Modern Thailand." Working Paper No. 100, Southeast Asia Program, University of Bielefeld.

_____ 1991. "The Dialectics of Village and State in Modern Thailand." *Journal of Southeast Asian Studies* 22 (2).

- Kerkvliet, Benedict J. 2002. *Everyday Politics in the Philippines: Class and Status Relations in a Central Luzon Village*. Lanham: Rowman & Littlefield.
- _____ 2005. *The Power of Everyday Politics: How Vietnamese Peasants Transformed National Policy*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- _____ 2009. "Everyday Politics in Peasant Society (and Ours)." *The Journal of Peasant Studies* 36 (1).
- Keyes, Chales F. 2010. "From Peasant to Cosmopolitan Villagers: Refiguring the "Rural" in Northeastern Thailand." Paper prepared for a conference on "Revisiting Agrarian Transformation in Southeast Asia" Chiang Mai, Thailand.
- Lasswell, Harold D. 1958. *Politics: Who Gets What, When, How*. Cleveland: World Publishers.
- LoGerfo, Jim. 1996. "Attitudes Toward Democracy Among Bangkok and Rural Northern Thais: The Great Divide." *Asian Survey* 36 (9).
- Missingham, Bruce D. 2003. *The Assembly of the Poor in Thailand: From Local Struggle to National Protest Movement*. Chiang Mai: Silkworm Books.
- Moerman, Michael. 1968. *Agricultural Change and Peasant Choice in a Thai Village*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.
- Murray, David. 1996. "The 1995 National Elections in Thailand: A Step Backward for Democracy?". *Asian Survey* 36 (4).
- Nishizaki, Yoshinori. 2011. *Political Authority and Provincial Identity in Thailand: The Making of Banharn-Buri*. Cornell: Cornell Southeast Asia Program Publications.
- Ockey, James. 1996. "Thai Society and Patterns of Political Leadership." *Asian Survey* 36 (4).
- _____ 2004. *Making Democracy: Leadership, Class, Gender, and Political Participation in Thailand*. Chiang Mai: Silkworm Books.
- Paley, Julia. 2002. "Toward an Anthropology of Democracy." *Annual Review of Anthropology* (31).
- Pasuk Phongpaichit and Chris Baker. 2009. *Thaksin: Second Expanded Edition*. Chiang Mai: Silkworm Books.
- Pasuk Phongpaichit and Sungsidh Piriyanangsan. 1994. *Corruption & Democracy in Thailand*. Chiang Mai: Silkworm Books.
- Pattana Kitiarsa. 2012. "From Red to Red: An Auto-Ethnography of Economic and Political Transitions in a Northeastern Thai Village." In Michael Montesano et al, eds. *Bangkok, May 2010: Perspectives on a Divided Thailand*. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.
- Popkin, Samuel. 1979. *The Rational Peasant: The Political Economy of Rural Society in Vietnam*. Berkeley: University of California Press.

- Ratana Boonmathya. 1997. "Contested Concepts of Development in Rural Northeast Thailand." Unpublished PhD Dissertation, University of Washington.
- Rigg, Jonathan. 1998. "Rural-Urban Interaction, Agriculture and Wealth: A Southeast Asian Perspective." *Progress in Human Geography* 22 (4).
- Robertson Jr., Philip S. 1996. "The Rise of the Rural Network Politician: Will Thailand's New Elite Endure?" *Asian Survey* 36 (9).
- Scott, James C. 1972. "Patron-Client Politics and Political Change in Southeast Asia." *American Political Science Review* 66 (1).
- _____ 1976. *The Moral Economy of the Peasant: Rebellion and Subsistence in Southeast Asia*. New Haven: Yale University Press.
- Scott, James C. and Benedict J. Tria Kerkvliet. 1977. "How Traditional Rural Patrons Lose Legitimacy: A Theory with Special Reference to Southeast Asia." In Steffen W. Schmidt et al, eds. *Friends, Followers and Factions: A Reader in Political Clientelism*. Berkeley: University of California Press.
- Sombat Chantornwong. 2000. "Local Godfather in Thai Politics." In Ruth McVey, ed. *Money and Power in Provincial Thailand*. Copenhagen: Nordic Institute of Asian Studies.
- Somchai Phatharathananunth. 2006. *Civil Society and Democratization: Social Movements in Northeast Thailand*. Copenhagen: Nordic Institute of Asian Studies.
- Suchit Bunbongkarn. 1996. "Election and Democratization in Thailand." In R.H. Taylor, ed. *The Politics of Elections in Southeast Asia*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Walker, Andrew. 2008. "The Rural Constitution and Everyday Politics of Elections in Northern Thailand." *Journal of Contemporary Southeast Asia* 38 (1).

